

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра Школа соціальної роботи ім. В. І. Полтавця

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«ПОТРЕБИ І ПРОБЛЕМИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ
ПЕРЕЇХАЛИ ДО ІРЛАНДІЇ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ТИМЧАСОВОГО
ЗАХИСТУ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,

Спеціальності 231 Соціальна робота

Качанівська Анна Володимирівна

Керівник Дума Л. П., старший викладач,
магістр соціальної роботи

Рецензент Кабаченко Н.В., кандидат
філософських наук, доцент

Кваліфікаційна робота захищена з
оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____
«_____» _____ 2022 р.

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕАГУВАННЯ НА ПОТРЕБИ І ПРОБЛЕМИ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕЇХАЛИ ДО ІНШИХ КРАЇН З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ.....	6
1.1 Поняття, пов’язані зі статусом осіб, вимушено переміщених до інших країн...	6
1.2 Соціальна робота з особами, які переїхали до інших країн з метою отримання тимчасового захисту.....	12
1.3 Міжнародна практика надання послуг особам, які переїхали до інших країн з метою отримання тимчасового захисту.....	21
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	25
2.1 Час і місце проведення дослідження.....	25
2.2 Етапи проведення дослідження.....	25
2.3 Процедура проведення дослідження.....	26
2.4 Методи та інструменти дослідження.....	27
2.5 Характеристика вибірки	28
2.6 Труднощі та обмеження проведення дослідження.....	29
2.7 Концептуалізація та операціоналізація понять.....	30
РОЗДІЛ 3 ПОТРЕБИ ТА ПРОБЛЕМИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ПЕРЕЇХАЛИ ДО ІРЛАНДІЇ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ.....	32
3.1 Потреби та проблеми щодо медичних послуг, психологічної та гуманітарної допомоги вимушено переміщених громадян України, які перебувають на території Ірландії	32
3.2 Потреби та проблеми стосовно роботи, освіти та адаптації вимушено переміщених громадян України, які перебувають на території Ірландії	38
3.3. Потреби та проблеми щодо житла та інформованості вимушено переміщених громадян України, які перебувають на території Ірландії.....	46
ВИСНОВКИ.....	54

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	60
Додаток А. Гайд анкети.....	60
Додаток Б. Характеристика вибірки.....	66
Додаток В. Оцінка стану здоров'я.....	73
Додаток Г. Медичні послуги.....	74
Додаток Д. Оцінка емоційного стану.....	75
Додаток Е. Психологічна допомога.....	76
Додаток Ж. Потреба в гуманітарній допомозі.....	77
Додаток З. Наявність роботи.....	78
Додаток И. Негативне відношення до себе чи інших.....	79
Додаток К. Знайшли житло самі чи виділила держава.....	80
Додаток Л. Наявність житла.....	81
Додаток М. Рівень задоволеності місцем перебування.....	82
Додаток Н. Рівень задоволеності отриманими послугами.....	83

ВСТУП

За різними оцінками, кількість вимушено переміщених людей у всьому світі перевищує 68 мільйонів осіб (UNHCR 2019a), і лише тільки з України, за даними Організації Об'єднаних Націй, станом на 11 травня емігрували 6,03 мільйона українців. Це названо найбільшою кризою щодо вимушеного переміщення людей у Європі після закінчення Другої світової війни (у зв'язку з необґрунтованою агресією - війною Росії проти України).

Досвід вимушеного переміщення (ще його називають переселенням) – це травмуючий досвід, оскільки майже половина таких людей відчують дистрес, що, в свою чергу, негативно впливає на психічне і фізичне здоров'я. Також присутні відчуття тривоги, замкнутість, гнів, відчуття ворожості оточення, параноя, психоз і посттравматичний стресовий розлад (Takeda, 2000). До загальних проблем, з якими вони стикаються, віднесені: мовний бар'єр, расизм та дискримінація, труднощі у процесі працевлаштування, пошуку притулку, бідність та ненадійність житла, якість відносин у спільноті, також втрати і стрес, пов'язані з нормами та звичаями біженців (Higgins, 2020). Громадяни України, знаходячись в інших країнах, потребують підтримки, безпеки та захисту відповідно до норм міжнародних стандартів. І для надання їм якісних послуг потрібно розуміти, які потреби та проблеми вони мають.

Вивченням питань, пов'язаних з тематикою вимушеного переміщення людей за межі своєї країни, займаються такі науковці, як Berg, Boccagni, Righard, De Haene, Higgins, Scheibelhofer, Takeda, які описували проблеми та потреби, з якими зустрічаються такі особи, а також практику надання їм допомоги і підтримки. Серед вітчизняних дослідників можна назвати Хандій, Карачевцеву, Цевельову, Пірен.

Наразі не відомо про дослідження актуальних потреб і проблем громадян України, які переїхали до інших країн з метою отримання тимчасового захисту, зокрема до Ірландії, тому дане дослідження є актуальним.

Досліджуваною групою є громадяни України, які переїхали до Ірландії з метою отримання тимчасового захисту.

Предмет дослідження: потреби і проблеми громадян України, зумовлені вимушеним переселенням до Ірландії

Мета: визначити основні потреби і проблеми громадян України, які перебувають на території Ірландії з метою отримання тимчасового захисту.

Завдання:

1. Розкрити поняття, пов'язані зі статусом осіб, вимушено переміщених до інших країн.
2. Вивчити основні потреби громадян України, які переїхали до Ірландії з метою отримання тимчасового захисту.
3. З'ясувати основні проблеми громадян України під час перебування на території Ірландії.
4. Описати практику надання послуг для задоволення їхніх потреб.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕАГУВАННЯ НА ПОТРЕБИ І ПРОБЛЕМИ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕЇХАЛИ ДО ІНШИХ КРАЇН З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ

1.1 Поняття, пов'язані зі статусом осіб, вимушено переміщених до інших країн

Важливо зазначити, що для визначення статусу осіб, вимушено переміщених до інших країн, вживаються такі поняття, які вважають дотичними: шукач притулку, мігрант, внутрішньо переміщена особа і також особа, яка має тимчасовий захист, що вперше був використаний на позначення особливого статусу людини 4 березня 2022 року.

Відповідно до визначення, наведеного Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, шукач притулку – це особа, яка виїхала зі своєї держави походження, звернулась по статус біженця в іншій державі та очікує відповіді на своє звернення. Зазначено, що шукачі притулку є найбільш незахищеною категорією переміщених осіб, оскільки, не маючи статусу біженця, вони у будь-який момент можуть бути депортовані до своєї країни.

Мігранти – це особи, котрі здійснюють міграцію - тобто перетинають державні або адміністративно-територіальні кордони з метою зміни місця проживання назавжди, на певний час чи з метою отримання роботи. Мігранти є найчисельнішими суб'єктами переміщення (Мішеніна, Деркаченко, 2020).

Верховний комісар ООН у справах біженців пояснив різницю між поняттями «біженець» та «мігрант», а саме, що біженці – це люди, які рятуються від збройних конфліктів чи переслідувань та вимушені просити захисту у інших країн. Мігранти, у свою чергу, вирішують переїхати не через пряму загрозу переслідування чи смерті, а в основному для того, щоб покращити своє життя, знайшовши роботу, або в деяких випадках для здобуття освіти, возз'єднання сім'ї або з інших причин. На відміну від біженців, які не можуть безпечно повернутись

додому, мігранти не стикаються з подібними перешкодами для повернення. Якщо вони вирішать повернутися додому, вони продовжуватимуть користуватися захистом свого уряду, проте для біженців користування захистом свого уряду стає неможливим (UNHCR, 2016). Статусу біженця не існувало до 1926 року, він був запроваджений як відповідь на великий наплив мігрантів у післявоєнні роки, з якими не знали, як впоратись та як їх захистити. Біженців і зараз називають «незахищеними особами», так як вони не користуються національним захистом через певний ряд факторів, які на це впливають (Fortin, 2000).

Виникнення та подальше регулювання статусу біженця досить тісно пов'язане із нормативно-правовими актами, прийнятими на міжнародному рівні. Тривалий час правовий статус осіб, яким надавався притулок, і умови, за яких він міг бути наданий, у правовому полі не визначався. Після Першої світової війни та утворення Ліги Націй, питання біженців почали розглядати як міжнародну проблему, що потребує вирішення на глобальному рівні. Вперше у міжнародно-правових документах поняття «біженець» щодо певної групи осіб було сформульоване у травні 1926 р. в Женеві на спеціальній конференції з питань російських та вірменських біженців. Відповідно до угоди, прийнятої на цій конференції, біженцем вважається будь-яка особа відповідного походження, яка не користується захистом свого уряду та не набула іншого громадянства (Дзюбановський, 2007). Але як тоді, так і сьогодні важливим є те, що потрібно аргументувати, чому людина не може повернутись до свого минулого місця проживання та не хоче користуватись захистом, який може надати країна походження (Fortin, 2000).

Подальший розвиток статусу біженця у міжнародному праві пов'язаний з подіями Другої світової війни, оскільки саме в ті часи у світі спостерігалось масове переміщення людей. Так, у 1946 р. в рамках ООН створюється спеціалізована інституція під назвою Міжнародна організація у справах біженців. У своєму Статуті вона до біженців віднесла: а) жертв нацистського або фашистського режимів; б) іспанських республіканців; в) осіб, які мали статус

біженця до початку Другої світової війни з причин расового, релігійного, етнічного характеру або в наслідок їхніх політичних переконань (Дзюбановський, 2007). Статут Міжнародної організації у справах біженців передбачає, що термін «біженець» повинен застосовуватися до будь-якої особи, яка перебуває за межами країни свого громадянства або колишнього звичайного місця проживання і яка в результаті подій, що слідували за початком Другої світової війни, не може або не бажає користуватися захистом уряду країни свого громадянства чи колишнього громадянства (Fortin, 2000).

У розглянутій літературі йдеться про те, що військові конфлікти є значним фактором, що змусив міжнародні організації виокремити цю категорію людей та надати їм певні необхідні умови, права та зобов'язання. Визначення поняття біженця після Статуту Міжнародної організації у справах біженців було закріплено надалі у Конвенції ООН 1951 року «Про статус біженців» (Vossagni & Righard, 2020). Ця Конвенція не втратила своєї актуальності і до сьогоднішнього дня, оскільки визначення біженця, наведене у цій Конвенції, використовується й зараз. Тож «біженець» – це особа, яка «через обґрунтований страх стати жертвою переслідування за ознакою раси, віросповідання, громадянства, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває поза межами країни своєї громадянської приналежності і не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань» (Конвенція про статус біженців, 1951).

Важливо зазначити, що Конвенція запровадила додатковий елемент, який пізніше став центральним елементом визначення статусу біженця, а саме - переслідування чи побоювання переслідування.

Конвенція та протокол до неї 1967 року названа єдиним універсальним документом, що передбачає захист біженців, бо вона є основою для багатьох законів про біженців та надання їм захисту. Хоча вона й вважається «золотим стандартом захисту біженців», іноді її критикують за «вузьколюбність і упередженість». Свого часу Конвенція була приводом для міжнародних дебатів і

дискусій, що виникли наприкінці Другої світової війни і в контексті початку холодної війни. Переговори щодо неї велися здебільшого Сполученими Штатами Америки та їх союзниками і, як наслідок, обмежувалися розглядом питань, пов'язаних з тими особами, хто прибував на Захід із радянського блоку, тому «класичний» біженець часто сприймається Конвенцією як людина, яку переслідують через її політичні погляди чи активність за тоталітарного режиму.

Великі групи людей, що втікали від міжнародних конфліктів чи громадянських воєн, не були передбачені під час розробки Конвенції (Firth, Mauthe, 2013). Хоча серед причин, що сприяли виникненню міграційної кризи в Європейському Союзі у 2015 році, у одному з джерел названі: збройні конфлікти в країнах Африки і Близького Сходу, економічна нестабільність в цих регіонах; масове безробіття; доступ до інформації щодо процедури набуття статусу біженця в країнах ЄС; природні катаклізми, що загрожують здоров'ю та життю й спостерігаються на території багатьох східних країн; висока ймовірність опинитися в епіцентрі військових дій (Вахіна, 2022). Тож під «неможливістю скористатися захистом своєї країни» пропонується розуміти збройні конфлікти, природні катаклізми, тотальну бідність та інше, проте ці фактори у Конвенції не прописані детально, тому основним так і залишається аргументоване побоювання переслідування.

У одному з розглянутих джерел йдеться про те, що стосовно самого терміну «переслідування» було багато дебатів, особливо це стосувалося жінок-біженок, які могли переміщуватися через дещо інші причини. Наприклад, суди розширили тлумачення терміну «переслідування», включивши в нього домашнє насильство, операції, які калічать жіночі статеві органи, та інші види шкоди, заподіяні недержавними суб'єктами (Firth, Mauthe, 2013). У 1984 році Європейський парламент визначив, що жінки, що стикаються з жорстоким чи негуманним поведінням через те, що вони нібито порушили соціальні звичаї, повинні вважатися окремою соціальною групою для визначення статусу біженця (Мигашко, 2014).

Відповідно до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», біженець – це особа, яка: або – не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи громадянства і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань (Нечипорук, 2022). Тож визначення біженця в українському законодавстві базується на визначенні, що міститься у Конвенції про статус біженця 1951 року, і не має ніяких особливих доповнень.

Загалом виділяють такі категорії біженців: особи, які брали активну участь в політичному житті (політики, члени уряду, студенти); матері-одиначки та їхні сім'ї; біженці, що покинули країну першого притулку; особи, які зазнавали нападу, негуманного поводження чи серйозної дискримінації; особи, які втікають від воєнного конфлікту або стихійних лих. Важливо зазначити, що особам, які брали участь у воєнних злочинах, у тому числі у терористичних актах, і порушували права людини, категорично відмовляється в наданні захисту (Мигашко, 2014). Біженці та особи, котрі шукають притулок, мають низку прав, що закріплені в Женевській конвенції й національному законодавстві кожної країни. Зазвичай, це право залишатися в країні (тимчасово або безстроково), право на отримання житла та соціальної допомоги, право на участь в інтеграційних програмах, навчання, роботу й возз'єднання сім'ї (Нечипорук, 2022).

Міжнародне право з прав біженців має завдання забезпечити гуманне поводження з людьми або групою людей, що є найуразливішими. Своєю чергою, міжнародне право з прав людини має за головне зберегти честь, гідність та благополуччя людини (Мішеніна, Деркаченко, 2020). Важливо зазначити, що

людина, яка шукає притулку, знаходиться в уразливому становищі, проте процес встановлення статусу з часом ускладнюється. Але різниця між шукачем притулку та тим, хто має статус біженця, – це не просто лексичне питання, оскільки визнання чи невизнання статусу має серйозні наслідки - потенційно життєві чи смертельні для тих, кого це стосується (FitzGerald & Arar, 2018).

Українці наразі почали отримувати статус тимчасового захисту, що вперше був застосований щодо громадян нашої країни у 2022 році, хоча фактори, що сприяють його отриманню, майже ідентичні тим, що стосуються біженців. Але активується він лише у випадках, коли наплив переміщених осіб з певної країни настільки великий, що звичайна система надання притулку може не впоратись з цією проблемою (Європейська комісія). За самим розумінням цього поняття українці є біженцями, проте статус тимчасового захисту надає дещо ширші права та послуги. Відповідно до Директиви про тимчасовий захист 2001 року та Рішення Ради ЄС про її активацію для українців від 4 березня 2022 року – встановлюються мінімальні стандарти захисту, які має забезпечити кожна країна Європейського Союзу. За загальним правилом, тимчасовий захист встановлюється на один рік і може бути продовжений, але не має перевищувати 2 роки.

Тимчасовий захист в основному включає: надання дозволу на проживання, дозвіл на здійснення професійної діяльності, доступ до житла, соціальну допомогу та доступ до медичної допомоги, доступ до системи освіти та навчання, переваги для возз'єднання сім'ї. У разі зміни ситуації в Україні, тимчасовий захист може бути припинений. Отримання статусу тимчасового захисту не позбавляє в подальшому особу права на отримання статусу біженця відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 року (Нечипорук, 2022).

Новацією визнано те, що українцям одразу надали доступ до ринку праці та освітніх закладів без проходження довгої за строком процедури - тобто спочатку отримання одного статусу (тимчасового захисту), потім доведення до іншого – статусу біженця, і лише потім після дев'ятимісячного терміну нарешті отримання

дозволу на працевлаштування (Левандовські, 2022). За правилами Женевської конвенції українцям довелося б чекати шість місяців на отримання дозволу перетнути кордон з ЄС, їх мали б зібрати до єдиного табору біженців ООН. Безпрецедентним стало те, що українцям дозволили самостійно перетнути кордони та пересуватися країнами ЄС й обирати країну-притулок. Особливістю цієї міграції була можливість відразу об'єднатися з близькими та отримати на них притулок без доказу фінансування. Більш того, не висунуто було жодних зобов'язань примусово залишатися в центрі прийому або розміщення біженців (Левандовські, 2022).

Отже, статус біженця був сформований внаслідок Першої та Другої світових воєн, оскільки у післявоєнні роки було багато мігрантів, які шукали захисту, але не почувалися захищеними. Розуміння статусу «біженець» розвивалося й отримало закріплення у Конвенції про статус біженця 1951 року з акцентом на тих осіб, хто аргументовано боїться переслідування за різними ознаками, але без акценту на тих, хто втікав від війни. Загалом біженці – це ті, хто потребують захисту, оскільки не можуть отримати його у своїй рідній країні. Українці, в свою чергу, отримали унікальний статус тимчасового захисту, що був створений 2001 року, проте вперше застосовувався лише у 2022 році щодо українців. Перевага порівняно зі статусом біженця полягає у вільному пересуванні країнами ЄС, отриманні доступу до ринку праці, медицини, освіти та житла відразу, без довготривалого очікування.

1.2 Соціальна робота з особами, які переїхали до інших країн з метою отримання тимчасового захисту

Перед тим, як розкрити питання соціальної роботи з вимушено переміщеними особами, важливо зрозуміти й описати стан людини. Наголошено, що кожен випадок є індивідуальним, і психіка кожної людини справляється по-різному, і у деяких людей вона працює настільки добре, що наслідки переміщення не є такими очевидними. Проте є певні загальні речі, з якими зіштовхується

переважна більшість біженців. Наприклад, досліджено, що більшість біженців страждають від втрати особистого майна, сімейних зв'язків, особистих відносин, прибутків, статусу та ідентичності. Травмуючі події, такі як смерть членів сім'ї, розлука з родичами, голод, зґвалтування, процес міграції та перебування в таборі для біженців завдає їм фізичної та психологічної шкоди не тільки в момент переживання цих подій, але й пізніше - у формі посттравматичного стресового розладу та інших розладів. Через ці важкі умови та відчуття культурних відмінностей адаптація біженців у новому суспільстві значно утруднена (Takeda, 2000).

Значущість проблем біженців в сучасному суспільстві актуалізується в різних аспектах життєдіяльності індивіда в системі особистісно-середовищних відносин. У літературі з даної теми наголошено, що при вимушеній міграції серйозно порушується соціальна адаптованість людини: з одного природного і соціального середовища вона переміщується в інше, при цьому болісно розриває безліч природно-антропологічних зв'язків і штучно створює такі зв'язки на новому місці (Мигашко, 2014). De Haene та інші (2010, с. 250) описують досвід біженців як «хронічний процес травматизації» через цілий ряд причин. Сама по собі міграція пов'язана з втратами, при цьому втрати, пережиті біженцями та мігрантами, є багаточисленними і включають втрату країни, способу життя, членів родини і друзів, соціальну підтримку, соціальний статус, культуру, релігію, а окремо для біженців ще характерна втрата довіри, яка підсилюється стресом перебування в новій країні. Все це загострюється, коли такі особи переміщаються в зовсім іншу культуру і стають представниками етнічних меншин. Біженці нерідко зазнають чи стають свідками жорстокості, що саме й призводить до втрати довіри до людей і відчуття втрати контролю над власним життям. Саме тому вони часто мають справу одночасно з двома величезними психологічними процесами - скорботою за своєю рідною країною та процесом адаптації у новій країні (Pepworth & Nash, 2009).

Як зазначає Кошеленко (2020), у переміщених людей спостерігаються низька мотивація до адаптації на новому місці проживання внаслідок бажання повернутися у свої домівки, особливо якщо люди були вимушено переселені. Вони не були готові до роз'єднання зі всім для себе рідним та знайомим, тому є надія, що зовсім скоро все закінчиться, і можна буде повернутись до звичайного життя вдома. Robinson (2014) пояснює таку низьку мотивацію до адаптації у біженців ще й тим, що через відмінність у культурі приймаючої країни, складається враження, ніби успіх тут неможливий, бо для місцевих відкрито більше доріг, їм тут легше і краще, ніж самому біженцю, тому можна навіть не намагатись щось зробити для покращення ситуації. Саме тому дуже важливим є сприяння інтеграції біженців у нове суспільство, аби була можливість відчувати себе рівноправним членом спільноти, а не нижчим за інших лише тому, що людина має інші життєві обставини.

Окрім цього, у розглянутих джерелах зустрічається думка, що лонгїтюдні дослідження співтовариств мігрантів і біженців показують, що психічне здоров'я часто залишається низьким через роки після переселення до інших країн, особливо через маргіналізацію та соціальну ізоляцію, що наклалися на досвід переживання травм та втрат. І навпаки - у спільнотах мігрантів та біженців також є унікальні фактори стійкості, включаючи їх уявлення про здоров'я та хвороби, а також цінності та переконання спільноти. Якщо говорити про розповсюджені психологічні проблеми у біженців, то найбільш розповсюдженими названі посттравматичний синдром, депресивні розлади та відчуття горя, при цьому всі ці розлади можуть супроводжуватися суїцидальними думками.

Зазначено - систематичний огляд поширеності серйозних психічних розладів у біженців, що переселилися в західні країни, показав, що ймовірність виникнення ПТСР у людей з-поміж біженців у десять разів вища, ніж у інших представників населення, причому найбільший ризик спостерігається у жінок-біженок, а поширеність депресивних розладів у спільнотах мігрантів та біженців

залежить від культури походження, віку, статі, травматичного навантаження та соціально-економічного становища (Higgins, 2020).

Соціальна робота з мобільними групами населення мала місце з самого початку зародження цього явища як проблеми. Спочатку це стосувалось процесу урбанізації і індустріалізації, оскільки багато людей на початку 19 століття переїжджали з сіл у міста, але й мігрантів з інших країн також ставало більше. У соціальній роботі категорія біженців стала центральною під час та після Другої світової війни, коли така галузь практики набула поширення завдяки Адміністрації ООН з надання допомоги та реабілітації (УНРРА). УНРРА була створена у 1943 році для організації допомоги та реабілітації у повоєнних ситуаціях. Спочатку діяльність включала відновлення громадських служб та реконструкцію охорони здоров'я й соціальних служб у Європі, які, в свою чергу, надавали допомогу біженцям (Boccagni & Righard, 2020).

Соціальна робота є важливою для біженців від самого початку - а саме з моменту в'їзду в приймаючу країну, оскільки у багатьох випадках соціальні працівники були одними з перших офіційних осіб, з якими біженці говоритимуть про свої проблеми та можливості отримання певних прав, включаючи статус шукача притулку. У багатьох випадках соціальні працівники координують процедури державних відомств, таких як поліція, судові органи та соціальні служби, для реалізації різних прав, пов'язаних зі статусом біженця - права на притулок, отримання необхідних документів та забезпечення функціонального життя в центрі прийому, наприклад, через організацію вивчення мови у приймаючій країні (Berg, 2019). Чим раніше шукач притулку зустрінеться з соціальним працівником, тим менше проблем виникне у нього у процесі прийому та інтеграції. Тому комплексний підхід до захисту вимагає наявності як юридичних, так і соціальних послуг для шукачів притулку з першої години їхнього перебування в приймаючій країні (Kováts, Miklusakova, Rangelova, Siniovas & Czinkotai, 2006).

Соціальна робота тісно пов'язана з процесом міграції. Нові групи людей, які з різних причин переміщаються до інших країн, ставили для соціальної роботи нові задачі та виклики. В будь-якому випадку, прийнято вважати, що соціальна робота в пріоритеті ґрунтується на цінностях гуманізму та соціальної справедливості, але спеціалізація соціальної роботи буде залежати від контексту і часу. Щодо осіб, які шукають притулок, та біженців соціальна робота спрямована головним чином на: допомогу у подоланні емоційних та психологічних травм, спричинених досвідом переміщення; сприяння адаптації та інтеграції у країні-прихистку та підготовку до повноцінної участі в житті приймаючого суспільства або рідної країни; усунення структурних бар'єрів, які утримують біженців у соціальній ізоляції та не дозволяють їм повністю розкрити свій потенціал у суспільстві (Kováts, Miklusakova, Rangelova, Siniovas & Czinkotai, 2006). Соціальну роботу нерідко називають певним «містком» між середовищем клієнта, представниками бюрократії та іншими соціальними зв'язками, які можуть полегшити життя клієнта.

Якщо поставити запитання, чим відрізняється соціальна робота з біженцями від мультикультурної роботи з групами національних меншин, то Nealy (2004) виділила два основні елементи. Перший і, на її думку, найважливіший – це досвід міграції. Ефективна соціальна робота з емігрантами та біженцями потребує окремих знань стосовно країни походження людей, фактора, що спровокував переселення, досвіду транзиту та переселення. Другий елемент – постійний транснаціональний характер проблеми. На макрорівні це може відображатись на прикладі сім'ї, де різні члени сім'ї увесь час вимушені переміщатись в різні країни, шукаючи прихистку, або ж коли члени сім'ї знаходяться у різних країнах. На прикладі України, більшість чоловіків через воєнне положення залишились в Україні, а жінки з дітьми переїжджають до інших країн, і нерідко зустрічаються випадки, коли бабусі та дідусі або ж повнолітні діти окремо планують свій шлях і мігрують не разом з іншими родичами.

Соціальний працівник виступає у ролі провідника, наставника та культурного посередника для таких осіб, а не у ролі авторитетної особи, яка приймає рішення щодо життя клієнта (Kováts, Miklusakova, Rangelova, Siniovas & Czinkotai, 2006). Також, як уточнили Lintner та Elsen (2020), соціальний працівник створює мережі солідарності, інформує, активізує та створює кооперативні структури, що впроваджують альтернативи у контекст спільнот. Окрім вищезазначених функцій соціального працівника, Higgins (2020) додав ще важливість прийому (як тільки біженець прибуває до приймаючої країни), здійснення оцінки потреб, а також допомогу у пошуку житла та короткострокове консультування з питань тортур та травм, яких, можливо, зазнав клієнт.

До загальних проблем, з якими стикаються біженці, віднесені: мовний бар'єр, расизм та дискримінація, процес пошуку працевлаштування, пошуку притулку, бідність та ненадійність житла, якість відносин у спільноті, також втрати і стрес, пов'язані з нормами та звичаями біженців (Higgins, 2020). Всі ці проблеми мають взаємопов'язаний характер, і виникнення однієї проблеми призводить до інших ускладнень. Наприклад, навіть такі, здавалося б, незначні перешкоди, як відсутність автомобіля або водійських прав, роблять значний внесок у відчуження на ринку праці. Погані житлові умови також можуть бути не найкращими обставинами для продовження кропіткого та тривалого процесу пошуку роботи. Щодо емоційної стабільності, то попередні дослідження показали, що дезінформація або неправильне тлумачення законів про перебування в країні може сприяти почуттю незахищеності та нестабільності (Scheibelhofer, 2019).

Щодо адаптації біженців у тематичній літературі йдеться про те, що вона зосереджена на двох областях – тобто розглядають психологічну і економічну адаптації. Саме це названо найскладнішими сферами адаптації біженців, і оскільки більшість з них мають проблеми, пов'язані з цими областями, вони потребують допомоги з боку соціальних працівників.

Психологічна адаптація дається біженцям нелегко, оскільки крос-культурна міграція – це дуже стресовий процес. Культурні відмінності, втрата соціальних зв'язків, майна і власного доходу, а так само і зупинка особистісного росту – все це викликає стрес. Через ці обставини майже половина осіб, які потербують тимчасового захисту через вимушене переселення, відчують дистрес, що, в свою чергу, негативно впливає на психічне і фізичне здоров'я. Також присутнє відчуття тривоги, замкнутість, гнів, відчуття ворожості оточення, параноя, психоз і посттравматичний стресовий розлад.

Щодо економічної адаптації, а точніше розвитку економічної самодостатності, такі особи так само відчують значні труднощі під час її відновлення. Матеріальні втрати (роботи, грошових заощаджень, житла) робить процес значно складнішим, ніж, наприклад, у мігрантів. Переважна більшість біженців не мають у перший час роботи через відсутність знання мови, необхідної інформації та професійних навичок (Takeda, 2000). Відсутність мови, в свою чергу, впливає і на самооцінку, викликає стрес та розчарування у собі.

Соціальна робота має допомогти отримати емоційну підтримку, використовуючи альтернативні джерела. Наприклад, доведено, що біженці, які мають сім'ю в країні, до якої мігрували, справляються зі стресом значно краще, аніж ті, які не мають родичів. Одним із методів може бути групова робота, маючи на меті об'єднати біженців і створити свої спільноти, які в перспективі можуть здійснювати взаємодопомогу (Takeda, 2000). Підхід до роботи з біженцями, що базується на сильних сторонах групової терапії, дозволяє задовольнити потребу біженців у оздоровленні їхньої спільноти.

Але відмічено, що індивідуальна психотерапія часто просякнута індивідуалізмом та західними ідеалами, які можуть не співпадати з культурними цінностями біженців. Крім того, оскільки біженці часто переживають кумулятивну травму, виникають проблеми з особистою ідентичністю, а також із громадською та соціальною ідентичністю. Щоб відновити общинну та соціальну ідентичність, необхідно застосовувати саме підхід групової терапії, спрямований

на колективну самооцінку та відновлення групової ідентичності (Block, Aizenman, Saad, Harrison, Sloan, Vecchio & Wilson, 2018). Створення певних етнічних спільнот підвищує рівень адаптації біженців, проте є ризик того, що надалі вони не будуть виходити за межі своєї етнічної групи, а тому й не зможуть вважатися такими, хто були інтегрованими у спільноту, оскільки інтеграція – це взаємний процес, і він не може відбуватись лише з однієї сторони.

Завданням соціальної роботи постає підготовка приймаючої країни до новоприбулих людей. Наприклад, у Новій Зеландії основною стратегією стала соціальна згуртованість, яка була прийнята внаслідок великого напливу біженців з країн Південної Азії та Близького Сходу. Це викликало певне збентеження, оскільки перед цим в Нову Зеландію переважно мігрували лише громадяни Великобританії, а тому вони не знали, як ефективно інтегрувати у суспільство людей, які мають зовсім іншу культуру. Стратегія соціальної згуртованості ставить перед собою мету, аби всі жителі певної країни мали почуття приналежності, участі, включеності, визначності та легітимності (Perworth & Nash, 2009). В більшості випадків це стосувалось новоприбулих людей, але при цьому враховувався і вплив мігрантів на жителів приймаючої країни, а також їх взаємовідносини, оскільки вплив є взаємним, коли дві різні культури співіснують в одному місці.

Соціальним працівникам також необхідно бути обізнаними щодо проблем урегулювання, з якими зустрічаються їхні клієнти на мікро-, мезо-, і макрорівнях, аби компетентно та етично задовольнити потреби клієнтів в цій області практики (Perworth & Nash, 2009). Мікрорівень – проблеми сім'ї, психічне здоров'я, травми і також відчуття тривоги через довге очікування стосовно переселення (можна використовувати сімейну терапію, мотиваційне інтерв'ю). Мезорівень – інтеграція біженців у спільноту, спрощення процесу працевлаштування (адвокація). Макрорівень – зміна місцевого дискурсу і заперечення негативної риторики навколо біженців (через побоювання, що біженці можуть проявляти агресивну та насильницьку поведінку) (Hagues, Cecil & Stoltzfus, 2021).

Mhlanga & Zengeya (2016) створили такі рекомендації для розвитку соціальної роботи з біженцями: використання адвокації і лобіювання (для підвищення рівня інтеграції біженців у спільноту); сприяння миру та демократії, оскільки війна – це не нормальне вирішення проблеми, що несе шкоду як країні, яка нападає, так і країні, на яку напали; проведення подальших досліджень, оскільки достатньо мало сучасних досліджень про життя біженців; і також покращення освітнього процесу для соціальних працівників, аби студенти соціальної роботи детальніше вивчали цю проблему для кращого розуміння всіх нюансів та тонкощів надання допомоги.

Отже, соціальна робота з вимушено переміщеними особами бере свій початок з часів великої міграції населення у післявоєнні роки і відіграє вагомую роль у адаптації біженців до приймаючої країни. Важливою вважається робота з моменту встановлення статусу з подальшим моніторингом ситуації людини після встановлення статусу, оскільки чим раніше вона почне співпрацювати з соціальним працівником, тим скоріше почнеться процес інтеграції у суспільство.

Ці особи найчастіше зустрічаються з такими проблемами: мовним бар'єром, расизмом та дискримінацією, труднощами у процесі працевлаштування, пошуку притулку, бідністю та ненадійністю житла, якістю відносин у спільноті, також втратами і стресом, пов'язаним з нормами та звичаями біженців. Задача соціальної роботи - мінімізувати ці стресові фактори та допомогти впоратись з проблемами. Найголовнішим завданням, що зазначають всі автори, є інтеграція, оскільки від цього залежить, як людина буде функціонувати у суспільстві надалі. Однією з головних рекомендацій є групова робота, створення груп самопомогли або етнічних спільнот, оскільки багато таких людей не мають родичів у приймаючій країні, тому їм важко знаходитись там, де не панує культура, в якій вони зростали.

1.3 Міжнародна практика надання послуг особам, які переїхали до інших країн з метою отримання тимчасового захисту

Незважаючи на те, що в Україні є законодавство, що регулює процедуру отримання статусу біженця та визначає, якими послугами можуть або мають право користуватися біженці, воно все ж, на думку фахівців, має ряд недоліків: відсутність якісних послуг із перекладу (текстів документів, при спілкуванні з уповноваженими посадовими особами); від біженців вимагають підтвердження реєстрації місця проживання; доволі висока плінність кадрів серед державних службовців; якщо шукачам притулку відмовлено, не надається жодної інформації про причину відмови; дуже короткий термін на подання скарги; багато скарг надходить від таких осіб щодо випадків корупції (Мішеніна, Деркаченко, 2020).

Коли вимушено переміщені особи тільки прибувають до України, для них не передбачено жодної соціальної допомоги – ні одягу, ні їжі, ні житла. В Україні є лише три невеликих центри, де їх тимчасово розміщують: в Закарпатській, Одеській та Київській областях. Без допомоги міжнародних і благодійних організацій таким людям достатньо важко було б перебувати в таких умовах.

У міжнародному праві закріплені основні права біженців, які має забезпечувати та держава, на території якої знаходиться біженець: право сповідування релігії; право на рухоме та нерухоме майно; право на авторські та промислові права; право на асоціації неполітичного характеру та професійні спілки; право звернення до суду; право на працю за наймом; право працювати на власному підприємстві; право на вибір професії; право на користування системою пайків; право на житло; право на народну освіту; право на отримання урядової допомоги; право на працю та соціальне забезпечення; право вільного пересування та вибору місця проживання; право на отримання посвідчення особи та проїзних документів; право на недискримінаційне оподаткування (Мішеніна, Деркаченко, 2020). Послуги, в цілому, базуються на цих правах і стосуються, щонайменше, реалізації цих прав, оскільки біженці зазвичай не інформовані про наявність цих прав і закриваються від світу.

Хоча деяким масовим переміщенням населення і можна запобігти, жодне з них не буває добровільним. Ніхто не хоче і не прагне стати біженцем. Бути біженцем – це не просто опинитися в чужій країні. Це означає жити у вигнанні і залежати від інших щодо забезпечення такими предметами першої необхідності, як продовольство, одяг і житло. Досвід фахівців, які працюють із переміщеними людьми, говорить про те, що найбільш успішно адаптуються та приймають нові умови життя діти й жінки. У той час як пенсіонерам, чоловікам, людям з інвалідністю досягнути цього вдається значно важче. Таким чином, пакет послуг повинен ураховувати етапи соціальної адаптації, проблеми примирення в громаді та сім'ї, орієнтацію на збереження цілісності родини, права дитини для забезпечення умов успішної соціальної адаптації родини в нових умовах життя (Кошеленко, 2020).

Соціальні працівники, зокрема, вказують на підходи, засновані на розширенні прав та можливостей, що дозволяють біженцям та особам, які шукають притулок, відчувати свою значущість та забезпечують доступ до послуг та мереж, які звільняють людей від необхідності отримувати допомогу, щоб дозволити їм відновити свою автономію (Lintner & Elsen, 2020). На автономії також наголосила Марлін Дамен на 24-й Європейській конференції соціальних служб – так, соціальні служби мають підтримувати біженців, щоб «їхні мрії перетворилися на можливості». Надані послуги повинні бути спрямовані на підтримку людей, але не викликати «залежності» від цих послуг (Montero & Baltruks, 2016). Німеччина має жорстке законодавство у сфері допомоги біженцям та переміщеним особам, які не мають змоги самостійно забезпечити свої соціальні потреби. Допомога може бути надана як у фінансовому вигляді, так і у забезпеченні безкоштовного проживання, харчування, наданні медичної допомоги та швидкому оформленні дітей до шкіл та дитячих садків. Німеччина також надає безкоштовні послуги біженцям з вивчення іноземних мов та забезпечує обов'язкове страхування (Хандій & Карачевцева, 2016).

Загалом виділяють 4 моделі надання послуг біженцям (в основному ці 4 моделі стосуються новоприбулих етнічних груп, проте біженці зазвичай мігрують у інші країни, які мають іншу етнічну приналежність): 1. Послуги надаються основними агентствами, які допомагають усім мешканцям, проте таким агентствам може не вистачати історичної та культурної чуйності для надання ефективних послуг; 2. Послуги надаються представниками спільнот етнічних груп, хоча послуги таких агентств є ефективними, проте зазвичай не вистачає фінансування для задоволення всіх виявлених потреб, а також їхні команди нерідко складаються з добровольців; 3. Мультикультурний підхід, коли організація створюється не конкретно для однієї етнічної групи, а об'єднується декілька етнічних груп, які теоретично мають схожі потреби (наприклад, об'єднання біженців з країн Африки), проте у цьому підході часто не враховуються релігійні та політичні відмінності, що існують в межах однієї об'єднаної групи; 4. Четверта модель, названа «мостовим підходом», була розроблена Службою доступу іммігрантів у Вінніпегу. За цією моделлю основні агенції наймають працівників з різних етнічних та культурних верств, щоб надавати багатомовні та багатокультурні послуги для широкого кола клієнтських груп (Matsuoka & Sorenson, 1991).

Також у довіднику Ради у справах біженців можна знайти перелік організацій, які надають допомогу біженцям. Вони проводять консультації для подолання стресу, викликаного травмуючим досвідом, здійснюють захист і допомогу при працевлаштуванні, забезпечують доступ до медичного та соціального обслуговування, освіти, житла та допомоги у надзвичайних ситуаціях (Robinson, 2014). Існує ряд міжнародних організацій, які надають послуги та допомогу біженцям, зокрема International Rescue Committee, Lutheran Immigration and Refugee Service, Doctors Without Borders, Save the Children, Refuge Point, International Refugee Assistance Project, Alight, Jesuit Refugee Service. Їх діяльність має певні спільні риси. Так, ці організації найчастіше: надають гуманітарну допомогу, допомогу у інтеграції, проводять групову роботу, здійснюють правовий

та соціальний захист, забезпечують доступ до медичних послуг, освіти, послуг перекладача, організовують безкоштовні мовні курси, сприяють у працевлаштуванні, здійснюють адвокацію, зокрема стосовно прав дітей, інформують біженців про їхні права, налагоджують дружнє середовище для біженців, а також надають психологічну допомогу.

Отже, пакет послуг для вимушено переміщених осіб повинен враховувати етапи соціальної адаптації, проблеми примирення в громаді та сім'ї, орієнтацію на збереження цілісності родини, права дитини для забезпечення умов успішної соціальної адаптації родини в нових умовах життя. Міжнародні організації проводять консультації для подолання стресу, викликаного травмуючим досвідом, здійснюють захист і допомогу при працевлаштуванні, забезпечують доступ до медичного та соціального обслуговування, освіти, житла та допомоги у надзвичайних ситуаціях. Послуги базуються на правах, зазначених у міжнародному праві.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Час та місце проведення дослідження

Дослідження проводилось з квітня по червень 2022 року в Ірландії, оскільки через повномасштабну війну на території України у квітні було прийняте рішення змінити тему кваліфікаційної роботи, аби мати доступ до досліджуваної групи. У рамках дослідження планувалось вивчення основних потреб та проблем громадян України, які переїхали до Ірландії з метою отримання тимчасового захисту. Відповідно до цього були використані чати українських спільнот у соціальній мережі Telegram для розповсюдження онлайн-опитувальника, які на момент проведення дослідження перебували на території Ірландії. Був використаний загальний чат «Українці в Ірландії», а також місцеві чати таких міст, як: Дублін, Вотерфорд, Голуей, Лімерик, Корк, Дрогеда, Слайго, Кілларні, Вексфорд, Нейсі, Кілдер, Кілкенні, Ліішь, Донегал.

2.2 Етапи проведення дослідження

Дослідження проводилося у три етапи: підготовчий, основний та заключний.

На підготовчому етапі (квітень 2022 рік) було визначено тему дослідження. Після цього був проведений аналіз літератури, де розкриваються поняття, пов'язані зі статусом вимушено переміщених осіб, та йдеться про соціальну роботу з особами, які переїхали до інших країн з метою отримання тимчасового захисту, міжнародну практику надання їм послуг. Також на підготовчому етапі був здійснений вибір методу дослідження, а саме – опитування (анонімне анкетування), та розроблений відповідний інструмент дослідження (гайд та гугл-форма). Була також визначена досліджувана група – українці, які через війну перебувають на території Ірландії.

Під час основного етапу (травень 2022 року) були визначені канали розповсюдження анкети та був проведений безпосередній збір даних (130 респондентів заповнили анкету). Після цього почав здійснювати аналіз даних.

На заключному етапі (травень-червень 2022 року) після проведення аналізу даних були сформульовані висновки стосовно потреб та проблем громадян України, які переїхали до Ірландії з метою отримання тимчасового захисту, що й було завданнями дослідження.

2.3 Процедура проведення дослідження

У результаті опрацювання літератури було визначено досліджувану групу та створено інструмент дослідження з відповідним наповненням - гайд анкети (з подальшим застосуванням гугл-форми).

На підготовчому етапі планувалось, що будуть проведені напівструктуровані інтерв'ю з українцями, які перебувають в таборі біженців у місті Вотерфорд (на той час таких таборів було два у місті). Проте під час підготовки до збору даних людей почали розселяти у різні міста, а оскільки дослідниця на той час також знаходилась у таборі для біженців, вона не мала точних даних про місце свого подальшого переселення, тому не могла завчасно домовитись про інтерв'ю з респондентами. Тож було прийнято рішення замінити напівструктуровані інтерв'ю анонімним анкетуванням, яке, з одного боку, було легше розповсюдити, з іншого, - це також давало можливість охопити опитуванням українців з інших міст Ірландії, а не лише Вотерфорда, оскільки умови проживання у різних містах відрізнялись. Таким чином, якісне дослідження було змінене на кількісне. Тому почалась розробка гайду анкети про основні проблеми вимушено переміщених громадян України, а це, в свою чергу, дозволило з'ясувати їхні потреби.

Дослідження відбувалось за такою схемою: розробка питань анкети, створення гул-форми, знаходження каналів її поширення, інформування та розповсюдження анкети, аналіз результатів.

Попередньо анкета була протестована, і після перших заповнень анкети були переформульовані деякі запитання або доповнені для покращення розуміння самого запитання.

Анкета була розповсюджена за допомогою Telegram-бесід, що були створені для об'єднання, інформування та взаємодопомоги серед українців, які перебувають на території Ірландії, а також локальні бесіди, учасниками яких є українці, які перебувають у певному місті. Загалом анкета була розповсюджена через бесіди таких міст: Дублін, Вотерфорд, Голуей, Лімерик, Корк, Дрогеда, Слайго, Кіллерні, Вексфорд, Нейсі, Кілдер, Кілкенні, Ліїшь, Донегал. Спочатку планувалось розмістити анкету лише в загальному чаті «Українці в Ірландії», оскільки цей чат об'єднує велику кількість учасників (8930), а отже, можна було охопити велику кількість респондентів, проте це не спрацювало. Так, було отримано лише 27 заповнених анкет з очікуваних 100, тому було прийнято рішення розповсюджувати анкету через менші бесіди, де була більша ймовірність залучити респондентів до опитування через тісніше спілкування й більшу активність учасників.

Респонденти попередньо були проінформовані про мету дослідження, анонімність та подальше використання отриманих даних. Дослідниця контактувала з адміністраторами бесід для отримання дозволу розповсюдження анонімної анкети. Середня тривалість заповнення гул-форми становить 10 хвилин. Анкету заповнили 130 осіб. Далі відбувався аналіз зібраних даних.

2.4 Метод та інструмент дослідження

За дизайном дослідження є розвідувальним, оскільки громадяни України, які після 24 лютого 2022 року вимушено переїхали за кордон, зокрема до Ірландії, з

метою отримання тимчасового захисту через війну в Україні, є мало досліджуваною групою.

Для збору необхідної інформації був використаний кількісний метод – анонімне анкетування.

Метод анкетування допоміг з'ясувати, якими є основні проблеми та потреби вимушено переміщених українців, які перебувають на території Ірландії, які послуги є доступними, яких бракує, не дивлячись на потреби, а також чи впливає склад сім'ї, з якою перебуває людина на території Ірландії, на її загальний стан та проблеми. Також анкетування дало змогу охопити українців, які перебувають в різних частинах Ірландії.

Анкета складається з 8 блоків, тематичні блоки були утворені за принципом групування інформації про основні проблеми та потреби, з якими стикаються люди. Блоки мають такі назви: соціально-демографічні дані, здоров'я, житло, емоційний стан, освіта, робота, інформованість, послуги (Додаток А). Загалом анкета включає 42 запитання. При їх розробці бралися до уваги проаналізовані публікації щодо потреб та проблем досліджуваної групи.

2.5 Характеристика вибірки

До анкетування були залучені українці, які перебувають на території Ірландії, оскільки вони є досліджуваною групою. Було застосовано такі критерії відбору:

- людина має бути українцем/українкою або мати посвідку на постійне проживання в Україні;
- перебування на території Ірландії;
- приїзд в Ірландію після 24 лютого 2022 року;
- статус тимчасового захисту/статус біженця або процес його встановлення.

Формування вибірки відбувалось за обраними критеріями та принципом доступності. Соціально-демографічні характеристики групи респондентів подані у таблиці 2.5.1 (Додаток Б).

Були проанкетовані респонденти переважно жіночої статі, а саме 118 жінок, які склали 90,8%, та 12 чоловіків, які склали 9,2% серед всіх опитаних осіб. Більше половини (65,4%) респондентів віком від 26 до 45 років. Знаходяться в Ірландії без членів родини 15 респондентів, повною сім'єю (дружина та чоловік разом з дітьми) – 18, один член сім'ї лише з однією дитиною – 31, один член сім'ї з дітьми (від 2 і більше) – 21, лише з чоловіком або дружиною – 12, з сестрою/братом або подругою/другом – 14, з дитиною та батьками або одним з батьків – 5, з батьками або з одним із батьків – 5, дружина та 2 двоюрідних брати – 1, з мамою та братом/сестрою – 3, з хлопцем/дівчиною – 3, з дорослою донькою та її дітьми – 1, мама, брат, тітка та двоюрідний брат – 1. 127 респондентів мають статус тимчасового захисту, 3 мають статус біженця або знаходяться у процесі його встановлення. Переважна більшість на момент проведення дослідження не мали роботи (не працювали).

2.6 Труднощі та обмеження проведення дослідження

Під час проведення дослідження виникали певні труднощі, а саме через перебування українців у таборі для біженців не було відомо, коли та куди переселять людей. Ставало все складніше спланувати інтерв'ю, тому натомість інтерв'ювання було проведене анкетування - респонденти могли заповнити анкету у будь-який вільний для себе час. Розповсюдження анкети через перший обраний канал не дало очікуваного результату - було заповнено мало анкет, і з часом їх не ставало більше, що викликало побоювання не отримати достатньої кількості відповідей для репрезентативності даних. Проте надалі завдяки розсиланню анкети у всіх інших доступних чатах українців в Ірландії, вдалося доволі швидко опитати заплановану кількість респондентів. Проте один

адміністратор відмовив у розповсюдженні анкети в одній з бесід, всі інші надали такий дозвіл.

Обмеженням є те, що під час заповнення анкети не всі респонденти відповідали розгорнуто на ті запитання, де було зазначено про надання розгорнутої відповіді, і обмежувались кількома словами, що позначилося на глибшому розумінні проблеми. Також деякі респонденти пропускали відкриті запитання, не дивлячись на те, що вони були зазначені обов'язковими, але таких анкет загалом небагато.

Іншим обмеженням є те, що дослідження не охопило людей віком старше 66 років - анкету заповнила лише одна особа такого віку, що не дозволило з'ясувати притаманні їм потреби та проблеми. Також анкетування дає лише доволі поверхове розуміння проблем, без глибшого занурення у ситуацію, досвід і переживання людей (як при інтерв'юванні).

2.7 Концептуалізація та операціоналізація понять

Біженець – «це особа, яка через обґрунтований страх стати жертвою переслідування за ознакою раси, віросповідання, громадянства, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває поза межами країни своєї громадянської приналежності і не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань» (Конвенція про статус біженців, 1951).

Тимчасовий захист – «це винятковий захід для забезпечення негайного та тимчасового захисту у разі масового або неминучого масового припливу переміщених осіб з країн, що не входять до ЄС, та які не можуть повернутися до країни походження» (Council Directive, 2001).

Торгівля людьми – «здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням

обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином» (Закон України «Про протидію торгівлі людьми», 2012).

Гуманітарна допомога – «цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту» (Закон України «Про гуманітарну допомогу», 1999).

Табір для біженців – тимчасове поселення вимушено переміщених громадян. Зазвичай табір передбачає розміщення людей у наметовому містечку, спортзалі навчального закладу, приміщенні храму, де одночасно перебуває багато осіб.

Потреби людини - це необхідність в чомусь (певних умовах, благах), що вимагає задоволення для безпечного, стабільного та здорового функціонування.

Проблеми – перешкоди різного характеру, що ускладнюють задоволення потреб. Розуміння проблем також дозволяє точніше визначити, чого саме потребує людина/група людей у конкретній ситуації.

РОЗДІЛ 3. ПОТРЕБИ ТА ПРОБЛЕМИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ЯКІ ПЕРЕЇХАЛИ ДО ІРЛАНДІЇ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ

3.1 Потреби та проблеми щодо медичних послуг, психологічної та гуманітарної допомоги вимушено переміщених громадян України, які перебувають на території Ірландії

Для з'ясування основних проблем та потреб громадян України на території Ірландії було опитано 130 осіб.

Менша частина респондентів (21%) зазначили, що не зустрічались поки що ні з якими проблемами, а 79 % - що зустрічались. Проблеми стосуються житла, роботи, мовного бар'єру, відсутності достатньої комунікації з державними установами, відсутності інформації стосовно терміну перебування та влаштування дітей дошкільного віку до дитячих садків, а також були виявлені певні проблеми в області медичних послуг.

На запитання *«Оцініть Ваш стан здоров'я на сьогодні»* трохи більше половини респондентів (53%) відмітили позначку «чотири», менша кількість (27%) відмітили позначку «п'ять»/відчуваю себе абсолютно здоровим, позначку «три»/незадовільно - 16%, позначку «два»/погано - 3%, позначку «один»/дуже погано - трохи менше 1%. Можна узагальнити, що більшість респондентів відчують себе здоровими, проте у сумі 20% респондентів відчують себе незадовільно чи дуже погано. Опитані особи з дітьми щодо стану здоров'я дітей на це запитання відповіли так: позначку «чотири» відмітили 48% респондентів, позначку «п'ять» - 41%, позначку «три» - 7%, позначку «два» - 1%, а позначку «один» не обрав жоден з респондентів. Щодо дітей, на основі отриманих даних, так само можна зазначити, що більшість відчують себе добре та значна меншість (у сумі 11%) почують себе незадовільно чи погано (Додаток В, рис. 3.1.1).

Важливо було з'ясувати, чи можуть українці користуватись медичними послугами вільно і без перешкод, на що 62% респондентів відповіли, що мають такий доступ, 28% відповіли, що не мають такого доступу, 10% зазначили, що їм важко відповісти, чи мають вони такий доступ.

При цьому на запитання «Чи користувались Ви медичними послугами?» більше половини (61%) проанкетованих осіб відповіли, що не користувались ними. Користування медичними послугами можна пов'язати зі станом здоров'я респондентів. Оскільки більшість відчують себе добре, менша кількість людей зверталися за медичними послугами.

Проте серед 39% респондентів, які користувались цими послугами, були ті, хто вказали на певні проблеми (Додаток Г, рис. 3.1.2). Так, деякі респонденти зазначали, що процес отримання медичних послуг триває дуже довго, а це дещо ускладнює отримання необхідної допомоги, навіть якщо звернення відбувається через службу швидкої допомоги. Потрапити до медика вузької спеціалізації стає проблемою, оскільки очікування може тривати від декількох тижнів до декількох місяців.

«Очень большие очереди. Даже когда приезжаешь по скорой, приходится ждать больше 2.5 часов» (респондент 74)

«Медсестра взяла кров на анализ, через тиждень прийшла знову, тому що не вистачило крові. Ми вже тут 2 місяці, і результату досі немає. А зараз потребували допомоги, волонтер дзвонив в лікарню, і сказали, що вона не має на нас часу, і чекаємо ось вже 3 день» (респондент 62)

Також респонденти, порівнюючи свій досвід звернення по допомогу в Ірландії та Україні, наголосили на тому, що вдома простіше отримати необхідні медичні послуги, лікарі більш уважні, і допомога надається більш кваліфіковано, оскільки за теперішнім місцем перебування деяких респондентів не лікували якісно, не могли запропонувати лікування або ж лікували не все, з чим люди звертались.

«Нет, очень сложно попасть к врачу, долго ждать, нельзя проконсультроваться по телефону, все время смотрят на часы. Наши врачи более отзывчивые и внимательные и всегда найдут для тебя время» (респондент 104)

«Дуже складно сказати про медицину, особливо порівнюючи до нашої. Моїй мамі потрібно зробити УЗІ щитовидної залози, сказали, що черга на УЗІ може бути і декілька місяців. По прибуттю до Ірландії в неї почались проблеми з суглобами пальців на руці. Сказали, що це артрит чи артроз пальців на руці. Все, що доктор зробив - це порекомендував вправи на ютубі, а на питання, чи вилікується, вона відповіла, що ні» (респондент 55)

«Тими послугами, що я отримала, я задоволена. Але я не отримала усієї допомоги, яку потребую» (респондент 49)

«З нашої групи багато хто захворів: і діти, і дорослі на ротавірусну інфекцію. Швидка не хотіла приїздити, і дуже довго вирішувалось це питання, ніякого лікування не призначають» (респондент 111)

Також існує певна проблема з тим, що українцям, які не оформили медичну картку, не надаються медичні послуги. Але стаються випадки, коли заяву на оформлення було надіслано, але сама картка може оформлюватись від декількох тижнів до декількох місяців, і за цей період, якщо буде потреба в медичних послугах, їх можуть не надати. Також самостійно купити ліки стає проблемою без оформлення медичних карток та призначення сімейного лікаря.

«С первых дней мы прибыли в Ирландию с лёгкой простудой, достать нужные медикаменты нереально без семейного врача, а попасть к врачу тоже не реально: всё переполнено. Противорвотное в аптеке без рецепта не продают, в поликлинике говорят: «Вызывайте скорую». А скорая приезжает и говорит, что противорвотное может назначить только врач. Медкарта только неделю назад пришла, спустя 2 месяца» (респондент 122)

«Я вже місяць не можу отримати медичну картку, тому немає сімейного лікаря. І тому не можу звернутися по допомогу» (респондент 102)

У деяких респондентів виникли проблеми з тим, аби підтвердити діагноз, встановлений в Україні, щоб мати необхідні послуги, які закріплюються за цим діагнозом.

«Були нескладні питання по встановленню сину діагнозу «дислексія», щоб отримати тьютора. Лікар відмовила. Сказала, що це не настільки проблема тут, щоб ставити діагноз» (респондент 114)

«Мою інвалідність не можуть підтвердити вже довгий час, не можу потрапити до вузького спеціаліста, люди чекають інколи роками!» (респондент 8)

Емоційний стан опитаних українців, які втікали від війни, загалом відповідає показнику «трохи вище середнього». Частина респондентів (22%), оцінюючи свій емоційний стан, відмітили позначку «сім», 21% - «шість». Трохи менше (18%) - «п'ять», 12% - «вісім», 8% - «три», 6% - «дев'ять», 6% - «чотири», 4% - «десять»/задоволення, щастя, 2% - «два», 1% - «один»/відчай, депресія (Додаток Д, рис. 3.1.3).

Якщо порівняти окремо емоційний стан людей, які перебувають в Ірландії наодинці, з дружиною/чоловіком або з дружиною/чоловіком та дитиною/дітьми, то не виявлено суттєвої різниці. Середнє значення оцінки емоційного стану тих, хто виїхав до Ірландії наодинці, становить 6 по шкалі від 1 до 10; тих, хто перебуває разом з дружиною/чоловіком та дитиною/дітьми, – 6,2; та тих, хто перебуває разом лише з дружиною/чоловіком, – 6,8. Хоча середнє значення оцінки емоційного стану самотніх людей виявилось дещо меншим, отримані дані в рамках цього дослідження не ілюструють тезу з огляду літератури - що такі люди мають гірший емоційний стан через відсутність родичів в країні, де вони перебувають. Можна припустити, що вони зазвичай проходять етап перебування

у таборі для біженців, де увесь час знаходяться разом з іншими українцями та знаходять нові знайомства.

На запитання *«Чи звертались Ви або Ваша дитина до психолога після 24 лютого 2022 року?»* переважна більшість відповіли, що не звертались (86%). В той час, на запитання *«Чи потребуєте Ви чи Ваша дитина психологічної допомоги?»* майже половина відповіли, що важко відповісти на це запитання (43%), менше половини вважають, що не потребують психологічної допомоги (41%). Лише 16% вказали, що вони або їхня дитина потребує психологічної допомоги.

Оскільки майже половина вагаються, можна зробити висновок, що потреба отримання психологічної допомоги може бути актуальною і вимагає додаткового з'ясування у кожному окремому випадку. Про це свідчать слова деяких респондентів.

«Я потребую якісної психологічної допомоги, а також більш відкритого доступу до цього» (респондент 130)

«Я не знаю, куди звернутись за цією допомогою, мені вже важко перебувати тут, у мене до цього було хороше життя» (респондент 111)

На запитання *«Чи знаєте, де можна отримати українцям безкоштовну психологічну допомогу?»* 82% відповіли, що не знають (Додаток Е, рис. 3.1.4). Тож через такий великий відсоток тих, хто не знають, де можна отримати психологічну допомогу, існує потреба у підвищенні інформованості стосовно цього питання.

Не менш важливим питанням є потреба в гуманітарній допомозі. Це є одним з найголовніших видів допомоги людям під час воєнних конфліктів. Українці переважно приїжджали в зимових речах, проте в Ірландії погода значно тепліша, аніж взимку в Україні. Також багато хто не встигали взяти з собою засоби особистої гігієни, спідню білизну, їжу. Проте це стосується в основному тих, хто

тільки прибув до країни. Опитані люди на час проведення дослідження вже перебували певний проміжок часу в Ірландії, а тому більшість не потребували гуманітарної допомоги, оскільки вона надавалась по прибутті і в перші декілька тижнів перебування в країні (до початку соціальних виплат). Надалі соціальні виплати мають покривати базові потреби.

На запитання *«Чи є потреба у гуманітарній допомозі?»* більшість відповіли, що не потребують гуманітарної допомоги (78%), проте інша частина респондентів зазначили, що їм потрібна гуманітарна допомога, зокрема: ліки - 9%, одяг - 9%, засоби особистої гігієни - 2%, велосипед - 2%, техніка - 1%. Тож варто цікавитися час від часу необхідністю отримання людьми гуманітарної допомоги, не дивлячись на порівняно високий рівень задоволення цієї потреби (Додаток Ж, рис 3.1.5)

Отже, щодо проблеми отримання медичних послуг можна узагальнити: питання вирішується дуже довго (черги до медиків вузької спеціалізації становлять від декількох тижнів до декількох місяців), не завжди є можливість отримати всю необхідну допомогу відповідно до звернення, за відсутності медичної картки неможливо отримати медичні послуги. Емоційний стан переважно відповідає рівню «трохи вище середнього», проте більше половини респондентів або не впевнені у тому, що потребують психологічної допомоги, або потребують її, що вказує на те, що отримання психологічної допомоги може бути актуальним і вимагає додаткового з'ясування у кожному окремому випадку. А також бракує інформування стосовно того, де можна українцям отримати безоплатну психологічну допомогу. Гуманітарної допомоги більшість респондентів не потребують, проте варто контролювати задоволення базових потреб, оскільки з часом необхідність у гуманітарній допомозі може знову з'являтися.

3.2 Потреби та проблеми стосовно роботи, освіти та адаптації вимушено переміщених громадян України, які перебувають на території Ірландії

Робота вважається важливою умовою для забезпечення себе та сім'ї необхідними потребами, до яких вимушено переміщені люди звикли в Україні. Працевлаштування – це дуже важкий процес, оскільки вимушене перебування в іншій країні, адаптація до нового місця, погане знання місцевої мови, пропонування роботи частіше за спеціальністю, а також відсутність транспорту та наявність дітей, яких немає на кого залишити, створюють цілу низку перешкод для отримання хорошої роботи за фахом.

Можливість працювати є дуже важливою, а особливо це стосується тих людей, які через вимушене переміщення увесь час потерпають від нестабільності. Робота дає відчуття цієї стабільності, а також впевненості у завтрашньому дні. Проте 79% респондентів на момент опитування не мали роботи, і лише 21% були забезпечені роботою (Додаток 3, рис. 3.2.1)

На запитання «*Чи шукаєте Ви роботу зараз?*» більше половини (59%) дали ствердну відповідь. Відповідно, менша частина роботу не шукають. Попри це вони однак залишаються безробітними.

«Не до кінця зрозуміло, як знайти роботу за спеціальністю, а не прибиральницею» (респондент 62)

«Не знаю, як шукать роботу. Боюсь ходить и предлагать себя как сотрудника. Так как совершенно не знаю английский и ищу работу только на утренний период. Я кондитер, но готова работать и на других работах, лишь бы было на период школы» (респондент 122)

«Трудности только с написанием CV для конкретного работодателя. Найти низкоквалифицированную работу, как горничная или посудомойка, не проблема, и даже язык не нужен. Что-то более серьезное требует больших усилий» (респондент 67)

*«Потрібен більш коректний супровід людини, яка шукає роботу»
(респондент 56)*

*«Якби з самого початку були консультації з приводу працевлаштування, допомога з резюме тощо, то мені би не довелося бути в пошуку роботи місяць»
(респондент 90)*

Респонденти наголосили на потребі супроводу людини, яка шукає роботу, потребі допомоги при працевлаштуванні, в складанні резюме, в отриманні порад щодо проходження співбесіди. Українці прагнуть працювати за спеціальністю, проте через недостатній рівень володіння англійською мовою і незнання ірландського ринку праці це стає складним, тому дуже важливо надавати їм допомогу при працевлаштуванні.

Декілька респондентів зазначили, що хотіли б працювати, проте немає на кого залишити малолітню дитину, оскільки значна частина респондентів – це батьки, і більшість з них знаходяться на території Ірландії без чоловіка чи дружини. Можливість працювати за таких обставин ускладнюється, якщо дитина не прилаштована у заклад, де вона може бути доглянута на час, коли батько чи мати зайняті роботою.

*«Є проблема з транспортом, та немає на кого лишати дитину»
(респондент 10)*

«Проблеми, з ким залишити дитину, а також проблема з дитячими садками» (респондент 51)

В Україні багато варіантів догляду за дитиною: дошкільний навчальний заклад, школа з групою продовженого дня, допомога з боку родичів та друзів. В Ірландії школи працюють зазвичай до 13:40, дитячі садки приймають дітей лише на декілька годин, а послуги няні дуже дорогі. Тому існує потреба в догляді за дітьми у той час, коли батьки працюють.

«Молодшому сину 1 рік і 7 місяців, неможливо знайти ясла, щоб мати час на навчання або пошук роботи» (респондент 34)

«Одна огромная проблема- присмотр за ребенком пока я на работе» (респондент 117)

«Потрібна продльонка (група продовженого дня) та дитячі літні табори» (респондент 56)

«Продленки в школе, кружков при школе, чтобы ребенок мог быть в школе не до 13:40, а хотя бы до 16:00. И такого же лагеря на летний период. Может, конечно, это и есть в больших городах. Но мы в Эннискорти» (респондент 122)

Також важливо зазначити, що вимушене переселення знижує самооцінку, через що люди починають шукати роботу не за своєю спеціальністю. Також певні мовні обмеження, необхідність підтвердження кваліфікації стають реальними проблемами для громадян України в Ірландії. А пошук роботи за своєю спеціальністю значно подовжує процес працевлаштування, і оскільки часу на пошуки не так багато, люди погоджуються на посади нижчого рівня.

«Не змогла знайти стажування після курсів (українські курси тестування ПЗ), довелося йти продавцем у продуктовий магазин» (респондент 90)

«Часткове працевлаштування не дуже популярне серед роботодавців для українців. Знайти практично неможливо. Складність в тому, що шукала за своєю кваліфікацією. Я викладач в університеті» (респондент 115)

«Зараз виникли труднощі в пошуку роботи, на кшталт тієї, на якій я працювала в Україні. Працювала маркетологом в Україні, зараз тимчасово працюю офіціантом в Ірландії» (респондент 119)

Виявлено, що на процес працевлаштування так само впливає відсутність громадського чи власного транспорту. Якщо людина живе в сільській місцевості,

а відкриті вакансії є лише в місті, тоді є великі труднощі з тим, аби дістатись до місця роботи.

«Отсутствие транспорта. Нечем добираться до работы» (респондент 29)

«Ми живемо у селі, де потрібна машина майже на всіх запропонованих роботах, тому що самим треба добиратися до роботи, а транспорту ми не маємо» (респондент 27)

«В маленьких містах мало роботи, а у великих мало житла» (респондент 4)

«Робота може бути далеко від місця проживання. Відсутність водійських прав сильно погіршує становище. Громадський транспорт тут курсує не так часто» (респондент 56)

Для більшості посад, особливо за фахом, вимогою є високий рівень володіння мовою. Мовний бар'єр респонденти, наприклад, описали так.

«Погано володію мовою. Боюсь, що не зрозумію роботодавця» (респондент 16)

«Мовний бар'єр - це єдина проблема поки що» (респондент 46)

«Для людей с плохим знанием английского только низко квалифицированные вакансии (уборка)» (респондент 118)

Важливим питанням також є обізнаність стосовно ознак торгівлі людьми, оскільки вимушено переміщені особи мають ризики щодо потрапляння у ситуації торгівлі людьми, оскільки прагнуть скоріше отримати роботу, не замислюючись про умови, які їм пропонують роботодавці.

Відповідаючи на запитання *«Чи обізнані Ви щодо ознак торгівлі людьми і того, як від цього застерігатись?»*, 38% дали ствердну відповідь, 33% вказали, що частково обізнані, 29% - не обізнані. Отримані дані дають можливість

визнати необхідність додаткового інформування громадян України стосовно ознак та запобігання торгівлі людьми.

Проблеми, що виникають в сфері освіти, респонденти описали лише стосовно дітей, не беручи до уваги свій процес навчання. Декілька респондентів зазначили, що мають дітей, які дистанційно навчаються в українських університетах, менші за віком діти влаштовуються до навчальних закладів поруч з місцем проживання (якщо такі є). Загалом проблеми стосуються відмінностей в програмах освіти та низького рівня англійської мови у дітей, що стає причиною важкої адаптації та інтеграції у інший процес навчання.

«Трішки інша програма навчання в Україні та Ірландії, дитина не розуміє, що робити. Уроки йдуть виключно англійською. Дочка знає мову, вчила, але все одно нічого не розуміє. Не знаю, як бути на наступний навчальний рік, чи треба щось нам підтягнути і вчити самостійно» (респондент 16)

«Трудность у ребенка только в языковом барьере. Ему шесть лет. Ему на украинском учиться тяжело, а на английском он вообще не понимает, что от него хотят. Мне не хватает летнего лагеря для детей для изучения английского. Чтобы более адаптироваться к школе! Деткам школьного возраста тяжелее всего. Они даже переводчиком не могут воспользоваться» (респондент 122)

Відповідно до отриманих даних, українці, які живуть в сільській місцевості, влаштовують дітей у навчальні заклади, що знаходяться на далекій відстані від місця проживання, через це виникає проблема з тим, аби до них дістатися. Транспорт може бути відсутнім у цій місцевості, і через це потрібно домовлятися з місцевими мешканцями громади, аби підвозити дитину до школи. Або купувати свій власний транспорт, що зараз для українців є практично неможливим. Тож ті, хто живуть далеко від навчального закладу і не мають доступу до транспорту, увесь час залежні від тих, хто його мають.

«Навчальний заклад знаходиться на далекій відстані від місця проживання, відсутність транспорту, тому потрібно щоразу просити допомоги у доїзді до школи» (респондент 20)

«Немає місця в школі по місцю проживання, а інша школа дуже далеко» (респондент 43)

«Школа за 18 км, але маємо шкільний автобус» (респондент 54)

«Дуже допомагали місцеві, транспорт не знайшли для доньки, але допомагають возити сусіди» (респондент 107)

Мовний бар'єр не раз згадувався серед названих проблем (заважає адаптуватись, ускладнює працевлаштування та отримання освітніх послуг). На запитання «Який у Вас рівень володіння англійською мовою?» майже половина (42%) відповіли, що можуть підтримати нескладну бесіду, менше (23%) – що можуть висловити свою думку майже на всі теми, не виникає суттєвих труднощів під час спілкування, 22% - знають певний набір необхідних слів і фраз, але не можуть підтримати бесіду, 8% - вільно володіють англійською, на рівні носія мови, 6% - не вивчали англійську. Можна зробити висновок, що значна частина респондентів вивчали англійську та можуть комунікувати на базовому рівні, але цього недостатньо для отримання хорошої роботи.

Більша частина респондентів (78%) вказали, що вони мають можливість безоплатно вивчати англійську мову. Частина (15%) не знають, чи мають таку можливість, 8% зазначили, що не мають такої можливості. Деякі респонденти висловили свою думку щодо цього питання.

«Так, хочеться покращити рівень англійської, але, нажаль, курси поки для початкового рівня, довго чекаю, щоб звільнилось для мене місце» (респондент 61)

«Немає можливості інтенсивно вивчати мову. Всі вчителі йдуть на літні канікули. Ті уроки, що надавалися навесні, чисто формальні» (респондент 114)

«Нам надають уроки лише раз в тиждень, цього недостатньо, щоб вивчити мову, через тиждень вся група вже все забуває» (респондент 2)

Отже, хоча українці мають можливість відвідувати курси англійської мови, проте респонденти зазначають, що цього недостатньо, або що вони вже досить довго очікують своєї черги. Тому існує потреба в більш доступному й інтенсивному вивченні англійської мови.

Процес адаптації та інтеграції є надважливим, і володіння англійською мовою має сильний вплив на їх успішність, проте, окрім цього, для успішної адаптації існує потреба відчувати себе частиною спільноти. Як зазначалось в літературі, для більш успішної адаптації краще залучати ту етнічну групу, до якої належить особа. Тому деякі респонденти зазначили, що їм не вистачає зустрічей з іншими українцями та обміну інформації з ними, що, в свою чергу, може допомогти адаптуватись до нових умов життя.

«Погано орієнтуюсь в місцевому житті - як звернутись до лікаря, як придбати ліки тощо» (респондент 42)

«В місті Дрохеда не вистачає волонтерів, які б допомогли адаптуватися українцям» (респондент 66)

«Потрібно більше зустрічей з місцевими та з українцями, подібні зустрічі допомогли б краще себе почувати тут» (респондент 130)

«Наше містечко невелике. Тут немає українців. Знаходимось ніби в інформаційному вакуумі» (респондент 115)

На запитання *«Чи стикались Ви у Ірландії з негативним відношенням до себе чи інших українців на тлі великої кількості біженців з України?»* 91% респондентів відповіли, що не зустрічались з негативним відношенням (Додаток И, рис. 3.2.2). Досвід тих, хто вказали на такі випадки, заснований на певних стереотипах щодо українських жінок у Європі, а також неприязні до помітного неанглійського акценту.

«Отримувала негативні коментарі в адрес українських жінок та звинувачуння в жадібності та бажанні отримати все і безкоштовно» (респондент 25)

«Особисто я - ні, але моя подруга - періодично. Через погане володіння мовою та деякі стереотипи щодо українських жінок» (респондент 79)

«Бувало, що коли люди чули мій акцент, а він, зрозуміло, не ірландський, вони поводити себе дивно. На роботі клієнти просили покликати того, хто “actually speaks English”» (респондент 95)

Також деяке негативне відношення, на думку респондентів, побудоване або на чутках, або походить від від проросійського населення Ірландії.

«Чула інформацію від знайомої, що ми вже починаємо набридати ірландцям, і вони не розуміють, чому більшість українців не шукають роботу» (респондент 12)

«Так, як правило, цей негатив отримуєш від проросійського населення Ірландії. Якась іноді незрозуміла заздрість, що нам так допомагає ваш уряд, деяки люди реально не розуміють, через що ми пройшли, ми приїхали сюди не тому, що нам так захотілась, а тому, що змушені були» (респондент 55)

Також вказано на випадки негативного відношення персоналу, лікаря або орендодавця.

«Так, така ситуація наразі у нашому готелі. Достатньо зневажливе відношення до нашої групи біженців, особливо це відчувається з кожним нашим подовженням знаходження в готелі» (респондент 46)

«До ортондонта потрапити неможливо, вони не хочуть обслуговувати українців» (респондент 47)

«Відчуваю недовіру орендодавця до мене» (респондент 37)

Отже, щодо працевлаштування проблемними визнані знаходження роботи за фахом, забезпечення догляду за дитиною у робочий час. Також пошук роботи ускладнюється мовним бар'єром та відсутністю громадського чи власного транспорту. Респонденти наголосили на потребі супроводу при працевлаштуванні, зокрема допомоги в оформленні резюме та забезпечення догляду за дітьми на час роботи.

Більшість респондентів мають доступ до курсів англійської мови, але зазначили, що наявність дітей та відсутність транспорту ускладнюють цей процес, а тих курсів, якими їх забезпечують, недостатньо для вивчення англійської мови, тому є потреба у збільшенні кількості занять на тиждень, аби мати можливість більш інтенсивно вивчати мову. У дітей ускладнюється процес навчання через різницю у навчальних програмах, низький рівень володіння англійською мовою та відсутність транспорту, якщо заклад розташований на далекій відстані від місця проживання.

Хоча випадки негативного відношення до українців й мали місце, проте переважна більшість не мали такого негативного досвіду. Також існує потреба збільшення зустрічей з іншими українцями та мешканцями місцевої громади для підвищення рівня адаптації та інформованості про ресурси громади.

3.3. Потреби та проблеми щодо житла та інформованості вимушено переміщених громадян України, які перебувають на території Ірландії

Наступний ряд проблем та потреб стосується житла. Загалом, за даними, отриманими під час дослідження, можна узагальнити, що 96% респондентів забезпечені тимчасовим житлом, більшість з них проживають окремо та мають власний простір. Проте з огляду на проблеми, можна стверджувати, що існує потреба в приготуванні їжі відповідно до власних запитів. Відсутність необхідних меблів для життя, приборів, техніки для приготування їжі, а також самої кухні стає реальною проблемою, якщо це стосується дітей. Респонденти зазначали, що

за відсутності кухні привозять готову їжу, яка є безкоштовною та смачною, проте ця їжа не підходить для годування дітей. У деяких дітей стаються шлункові розлади, а з часом вони взагалі відмовляються їсти, і матері залишаються в складному становищі, оскільки їм немає де приготувати власну їжу, а інколи навіть відсутній холодильник для зберігання продуктів харчування, які можна не готувати.

«Немає можливості приготувати їжу дітям, а вони відмовляються їсти їжу, якою годують (хоча їжа смачна, але діти звикли до іншої, особливо маленькі)» (респондент 52)

«Нема холодильника, їжа не зовсім дитяча. У дітей стаються шлункові розлади, нам складно без можливості приготувати свою їжу» (респондент 88)

«Повинні були заповнити квартиру речами першої необхідності(посуд, постільна білизна)» (респондент 68)

«Приміщення спочатку не було готове для прийняття людей. Не було опалення, душу, холодильника» (респондент 102)

«Нема посуду, де можна готувати їжу, каструль, сковорідок, мисок, один ніж на всіх мешканців будинку, духовка шафа є, а деко немає» (респондент 120)

Житло в Ірландії є доволі серйозною проблемою, оскільки існує «житлова криза», і житла не вистачає самим ірландцям, оскільки його мало і воно дороге, а інші більш доступні варіанти частіше знаходяться на далекій відстані від міст, де можна знайти роботу. Спроби самостійно зняти житло стають майже неможливими, тому українці очікують на розселення з боку держави, що їх прийняла.

На запитання *«Якщо маєте власне житло, то Ви його знайшли самі чи Вам його виділила держава?»* більше половини респондентів відповіли, що виділила держава (57%), знайшли самі - 39%, не мають житла або перебувають в таборі для біженців - 4% (Додаток К, рис. 3.3.1). Ці результати можна розцінювати як те, що

представники державної влади, використовуючи ресурси місцевої громади, активно займаються розселенням громадян з України, проте є значна кількість людей, які були вимушені самотійно шукати собі житло. Причини, що підштовхнули до самотійного пошуку житла, у дослідженні не вивчалися, проте отримані дані означають, що існує потреба в допомозі щодо пошуку житла.

«Наразі намагаємось зняти житло, але варіантів дуже мало, і нам здається, що це стає неможливим» (респондент 3)

«Важко знайти житло, знайомі прийняли тільки на 2 місяці. Держава не хоче займатися цим питанням, бо якщо ми вже поселені в знайомих, тоді ми не стоїмо на їх обліку і нібито не потребуємо житла» (респондент 21)

«Коли починаєш шукати оренду, немає варіантів. Якщо виселять з державного житла, немає де жити» (респондент 90)

Більшість респондентів (74%) проживають у кімнаті, будинку, квартирі або в готельному номері; 22% живуть в ірландській сім'ї, яка прийняла українців; 4% респондентів не мають житла або перебувають у таборі для біженців (Додаток Л, рис. 3.3.2).

Проте при розселенні ніхто не знає, в яких саме умовах вони будуть перебувати, і у когось у результаті є окрема квартира, а хтось розділяє кімнату з іншими людьми. Тому українців нерідко заселяють в умови, які є некомфортними для них: маленьке приміщення, необхідність ділити житло з іншими співмешканцями, відсутність приватності. Чоловіки живуть разом з жінками, при цьому вони не є родичами чи близькими людьми, дітей різної статі селять в одну кімнату, простору в житлі може не вистачати для оформлення робочого чи навчального місця, також зазвичай душові й туалетні кімнати теж є спільними на велику кількість людей.

«Ми маємо занадто малу спальну для 4 осіб» (респондент 20)

«Один душ на 37 человек. Спустя почти 2 месяца сделали кухню, поставили стиральные машины» (респондент 33)

«Живу в 1 кімнаті з 3 синами, невистачає простору, важко організувати місце для навчання, немає холодильника, кухні» (респондент 34)

«20 людей в одному домі, але це далеко не найгірший варіант» (респондент 54)

«Живемо в одній кімнаті семеро - шість жінок та один хлопець 15 років. Це дуже не зручно ні йому, ні нам» (респондент 45)

«Не вистачає приватності, особистого простору, хоча б 3 метри квадратних (кімната, в якій мешкаю, по сумісництву кухня та зала для дитячих ігор)» (респондент 80)

Дослідження показало, що відсутність необхідної інфраструктури в пішій доступності від місяця проживання – це комфорт, доступний не всім українцям, які перебувають на території Ірландії, оскільки значну частину людей поселяють у сільській місцевості, територіально віддаленій від продуктових магазинів, лікарень, шкіл. Також респонденти вказали на певні проблеми з транспортною розв'язкою, через що у деяких селах відсутній громадський транспорт взагалі. Це ускладнює пошук роботи, влаштування дитини до навчального закладу, знаходження курсів англійської мови, відвідування лікаря, а також забезпечення необхідними продуктами харчування.

«Большая отдаленность от города и магазинов, до ближайшего продуктового магазина 5км, до города 43км. Отсутствие wi-fi, мобильный интернет ловит только в некоторых местах. Без связи сложно. Отсутствие городского транспорта» (респондент 28)

«Великі відстані, без машини складно, особливо потрапити в лікарню з маленького села в Дублін» (респондент 59)

«Труднощі з тим, що роботу за фахом тут знайти не можу, лікарні далеко, в місцевому магазині все дуже дорого, тому їжджу в магазин за 20 км від дому» (респондент 63)

«Віддалене місце від магазинів. Не вистачає транспорту, щоб задовольнити свої потреби у продуктах та інших речах» (респондент 109)

Відсутність власного транспортного засобу чи доступу до громадського транспорту впливає на якість життя людей, особливо у разі проживання у віддаленій місцевості. Якщо він відсутній, й немає можливості дістатися до міста, де більше ресурсів, то людина буде ізольована від створення нових соціальних зв'язків, обміну та отримання актуальної інформації, пошуку роботи, можливості навчатись, медичних послуг.

«Отсутствие городского транспорта все очень затрудняет. Очень сложная логистика, когда живёшь на окраине» (респондент 28)

«Без машини важко доїхати до міста, важче знайти роботу» (респондент 85)

Інша проблема стосовно житла виникає, на думку респондентів, через відсутність достатньої інформованості стосовно терміну перебування у певному місці, через що виникає відчуття відсутності стабільності, а стабільність, в свою чергу, пов'язана з відчуттям безпеки. Українці переважно не знають, на який термін їх поселили, і бояться опинитись на вулиці в якийсь момент. А оскільки житло, яке можна орендувати, знайти важко, особливо за короткий термін, є велика ймовірність опинитись зовсім без житла. Також це ускладнює планування роботи та навчання за місцем свого перебування, оскільки якщо є думки, що кожен тиждень для тебе останній у цьому місці, – важко планувати щось, що передбачає тривале перебування у конкретному місці (йдеться про влаштування дітей до школи, знаходження курсів англійської мови, влаштування на роботу).

*«Кожен тиждень говорять, що наступного тижня потрібно з'їхати»
(респондент 24)*

«Труднощі виникають через тимчасовість. Моєму сину потрібна школа. Але я не можу знайти школу, бо не знаю, де буду через 2 місяці» (респондент 49)

«С жильём все нормально, только пугает неопределённость по вопросу дальнейшего проживания после окончания срока в гостинице. Обычно на 3 месяца. А потом неизвестно, куда переселят или выгонят» (респондент 67)

«Місяць чекали на постійне житло, дату переселення постійно переносили, спілкування велося через менеджерів готелю, а не представників держави. Було відчуття обузи і того, що про нас забули. Не мали жодної інформації стосовно переселення»(респондент 107)

«Скрытое переселение. Информацию узнали за сутки о переселении и до последнего не знали, куда нас везут, переселили за 200 км от предыдущего места проживания. Мы работали, а ребенок был устроен в школу» (респондент 118)

Стосовно інформування про статус, місце й термін перебування більше половини респондентів (55%) підтвердили свою обізнаність. Інша частина (45%) зазначили, що невідомо, до якої дати їх заселили, скільки вони ще можуть перебувати в певному помешканні, це, у свою чергу, впливає на пошук роботи та влаштування дітей до навчальних закладів. Також відмічають побоювання через те, що можуть раптово опинитись «на вулиці».

«Нам надали житло, але ми не знаємо, на який термін. Боїмося, що можуть раптово виселити або кудись переселити» (респондент 8)

«Коли нас поселили в готель, то не сказали, як надовго це. І досі ми не знаємо, скільки можемо тут перебувати, але маємо наміри орендувати окремо житло» (респондент 16)

«Постійно боюсь, що нам не кажуть, до якої дати нас поселили, і чи не виженуть на вулицю» (респондент 90)

«Важно понимать, где и когда будет постоянное жилье, так как ребенок уже ходит в школу, и решаю вопросы по поводу работы» (респондент 33)

Тому існує потреба в більш конкретному інформуванні, на який термін надається місце для проживання, аби була можливість будувати плани. Через таку невизначеність дуже важко планувати, а отже, українці не знаходять роботу, не влаштовують дітей до навчальних закладів, не відвідують курси англійської мови на регулярній основі.

Також варто взяти до уваги питання комунікації між вимушено переміщеними українцями та представниками місцевої влади, соціальними службами, а також міжнародними й волонтерськими організаціями. У деяких людей виникали проблеми з такою комунікацією, через що вони не отримували інформації у необхідному обсязі. А отже, є необхідність її покращення.

«Не вистачає комунікації та чіткої координації з владою Ірландії» (респондент 23)

«Нет никакой поддержки и обратной связи с Красным крестом, который нас расселял, с другими государственными учреждениями. Temporary protection получают ездили дважды в другой город» (респондент 67)

«Не завжди можу отримати інформацію, яку потрібно. Незрозумілий термін перебування у місці, в яке заселили» (респондент 109)

«Комунікація лише електронною поштою, яку просто ігнорують або відправляють шаблонні відповіді» (респондент 127)

На прохання «Оцініть рівень задоволеності місцем перебування» більшість респондентів відповіли, що дуже задоволені місцем свого перебування (56%),

просто задоволені - 33%; не дуже задоволені - 9%; не задоволені – 1%; дуже не задоволені - 1% (Додаток М, рис 3.3.3).

Тож більшість, не дивлячись на проблеми, задоволені тим місцем, де перебувають зараз. Проте варто брати до уваги проблеми, які виникають у меншій кількості людей.

В той же час, важливо зазначити, що, в цілому, відповідно до отриманих даних, українці задоволені послугами, які отримують, оскільки на запитання *«Оцініть рівень задоволеності щодо отриманих послуг»* майже половина (49%) обрали позначку «п'ять»/дуже задоволені, менше половини (40%) – позначку «чотири»/задоволені, позначку «три»/нормально – 9%, позначку «два»/погано – 1%, позначку «один»/дуже погано теж 1% респондентів (Додаток Н, рис. 3.3.4).

Отже, житло знайти складно, деякі респонденти змушені проживати в некомфортних умовах, де може бути відсутня кухня, необхідна кухонна техніка й приладдя. Також українців непокоїть відсутність необхідної інфраструктури у пішому доступі, а також транспорту. Є потреба в наявності обладнаної кухонної кімнати, покращенні інформування стосовно різних нагальних питань, зокрема щодо терміну перебування в певному місці проживання, а також потреба в налагодженні комунікації з установами та службами громади.

ВИСНОВКИ

Потреби та проблеми громадян України, які переїхали до країн Європи, зокрема до Ірландії, з метою отримання тимчасового захисту, потребують дослідження, адже через воєнний конфлікт масштаби цього явища визнано найбільшою кризою на Європейському континенті з часів Другої світової війни. Активування для українців тимчасового статусу надає їм унікальні можливості, порівняно зі статусом біженця, зокрема: доступ до праці, освіти, возз'єднання з сім'єю, вибір країни-притулку, вільне пересування країнами ЄС.

Серед найважливіших потреб, незадоволеність яких призводить до виникнення ряду проблем, можна виділити дві, що стосуються різних аспектів життя у іншій країні: потреба вивчення мови та забезпечення транспортом. Так, мовний бар'єр та відсутність громадського чи власного транспорту, особливо якщо місце проживання українців знаходиться у віддаленій сільській місцевості, ускладнюють адаптацію до нових умов життя та інтеграцію в соціум. Мовний бар'єр заважає знайти роботу по спеціальності та встановлювати нові соціальні зв'язки. Також обмежується доступ до освітніх та медичних послуг через комунікативні труднощі. Відсутність транспортних засобів також ізолює людину від нових знайомств, обмежує доступ до інфраструктури іншого міста, пошуку роботи, медичних та освітніх послуг, зокрема з вивчення англійської мови. Вирішення цих проблем й задоволення вказаних потреб матимуть вплив на вирішення інших супутніх проблем.

Житлом забезпечена переважна більшість українців, проте їм іноді доводиться жити в некомфортних умовах. Зокрема, відсутність у помешканні кухонної кімнати чи необхідної кухонної техніки і приладдя ускладнюють харчування дітей, оскільки вони можуть відмовлятися споживати незвичну для них їжу, яку доставляють сім'ям.

Встановлено, що вагомою проблемою є відсутність інформації стосовно дозволеного терміну перебування в місці проживання, тому існує потреба у покращенні комунікації між вимушено переміщеними українцями та органами влади, які вирішують ці питання.

Українці в Ірландії загалом мають доступ до медичних послуг, проте очікування своєї черги є дуже довгим. Так, очікування прийому у вузькопрофільного спеціаліста може тривати декілька місяців, а якщо медична картка ще не оформлена – доступ до медичних послуг та ліків стає обмеженим, при цьому медична картка може оформлюватись більше місяця.

Діти мають труднощі з навчанням через різницю в українських й ірландських навчальних програмах, незнання чи недостатній рівень володіння англійською мовою, відсутність транспорту, якщо школа знаходиться на далекій відстані від місця проживання.

Робота також є однією з основних потреб, але її отримання є проблематичним. Наразі більшість опитаних українців не працюють, не дивлячись на бажання мати роботу. Цей процес ускладнюється, знову ж, через мовний бар'єр, проблеми з працевлаштуванням за фахом, а також через відсутність можливостей догляду за дитиною у той час, коли батьки працюють. Отже, виявлено такі потреби: супровод при працевлаштуванні, допомога з оформленням резюме, догляд за дітьми під час роботи батьків, а також інтенсивне вивчення англійської мови.

Також виявлено потребу в психологічній, гуманітарній допомозі, підвищенні інформування стосовно ознак торгівлі людьми, а також організації зустрічей з іншими українцями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Цевельова, Л. В. & Пірен, М. І. (2011). Сучасні проблеми соціальної роботи з мігрантами та біженцями. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі*, 243.
- 2 Хандій, О. О. & Карачевцева, М. С. (2016). *Досвід роботи з переселенцями та біженцями* (Doctoral dissertation, СНУ ім. В. Даля).
- 3 Про протидію торгівлі людьми, Закон України № 3739-VI (2020) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>
- 4 Про гуманітарну допомогу, Закон України № 1192-XIV (2022) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
- 5 Нечипорук, Я. А. (2022). Адміністративно-правовий статус біженців та осіб, що потребують додаткового або тимчасового захисту. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*, 1(14), 124-128.
- 6 Мішеніна А. С., Деркаченко Ю. В. (2020) Статус біженців в Україні та світі: загальний огляд. *Науковий журнал Південноукраїнський правничий часопис*, 113-119.
- 7 Мигашко, Є. М. (2014). Інтеграція біженців в українське суспільство як соціально-педагогічна проблема. *Наукові здобутки студентів Інституту людини*, (2).
- 8 Левандовскі, К. М. (2022). Тимчасовий захист та статус біженця в контексті української кризи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 88.
- 9 Кошеленко, А. О. (2020). Біженці в Україні, 70-80.
- 10 Конвенція про статус біженців від 1951 р. / ратифікація від 10.01.2002 р. № 2942–III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
- 11 Колесніченко, Н.М. (2016). До проблеми визначення поняття «біженець». *Наукові праці. Політологія, Випуск 261*, 29-33.

- 12 Експрес оцінка психологічного становища дітей в Донецькій області URL:
https://www.unicef.org/ukraine/ukr/Rapid_Psychosocial_Assesment_of_Children_in_Donetsk_Oblast_ua.pdf
- 13 Дзюбановський, Ю. (2007). Еволюція концепції біженців. *Міграція і толерантність в Україні*, 83-92.
- 14 Вахіна, О. О. (2022). Вплив європейської міграційної кризи на становище біженців у Європейському Союзі. *Editorial board*, 214.
- 15 Zorn, J. (2016). Social work with refugees at the Schengen border: "... but they are the same people as we are". *Critical and radical social work*, 4(1), 121-125.
- 16 Valtonen, K. (2001). Social work with immigrants and refugees: Developing a participation-based framework for anti-oppressive practice. *British Journal of social work*, 31(6), 955-960.
- 17 UNHCR (2019a) Figures at a glance. Retrieved 28 Apr 2019, from <https://www.unhcr.org/en-au/figures-at-a-glance.html>
- 18 UNHCR (2016) UNHCR viewpoint: 'refugee' or 'migrant' – which is right? <https://www.unhcr.org/news/latest/2016/7/55df0e556/unhcr-viewpoint-refugee-migrant-right.html>
- 19 Takeda, J. (2000). Psychological and economic adaptation of Iraqi adult male refugees: Implications for social work practice. *Journal of Social Service Research*, 26(3), 1-21.
- 20 Scheibelhofer, E. (2019). Conceptualising the social positioning of refugees reflections on socio-institutional contexts and agency with a focus on work. *Identities*, 26(3), 289-304.
- 21 Robinson, K. (2014). Voices from the front line: Social work with refugees and asylum seekers in Australia and the UK. *British Journal of social work*, 44(6), 1602-1620.
- 22 Pepworth, J. & Nash, M. (2009). Finding 'a safe place to cry': A review of research and evidence informing social work with refugees and new settlers in Aotearoa New Zealand. *New Zealand Social Work*, 21(1-2), 48-59.

- 23 Morley, C., Le, C. & Briskman, L. (2020). The role of critical social work education in improving ethical practice with refugees and asylum seekers. *Social Work Education*, 39(4), 403-416.
- 24 Montero, A. L. & Baltruks, D. (2016). The impact of the refugee crisis on local public social services in Europe. *The European Social Network*.
- 25 Mhlanga, J. & Zengeya, R. M. (2016). Social work with refugees in Zimbabwe. *African Journal of Social Work*, 6(1), 22-29.
- 26 Matsuoka, A. & Sorenson, J. (1991). Ethnic identity and social service delivery: Some models examined in relation to immigrants and refugees from Ethiopia. *Canadian Social Work Review/Revue canadienne de service social*, 255-268.
- 27 Lintner, C. & Elsen, S. (2020). Empowering refugees and asylum seekers in the Italian agriculture sector by linking social cooperative entrepreneurship and social work practices. *International Journal of Social Welfare*, 29(4), 356-366.
- 28 Kováts, A., Miklusakova, M., Rangelova, V., Siniovas, V. & Czinkotai, R. M. (2006). Practical social work with refugees. *A Human Rights Approach. A Textbook for Higher Education Students*. IN Czinkotai, RM (Ed.) *Menedék. Hungarian Association for Migrants*.
- 29 Higgins, M. (2020). Social Work with Refugees and Migrants. *Mental Health and Social Work*, 353-374.
- 30 Healy, L. M. (2004). Strengthening the link: Social work with immigrants and refugees and international social work. *Journal of Immigrant & Refugee Services*, 2(1-2), 49-67.
- 31 Hagues, R. J., Cecil, D., & Stoltzfus, K. (2021). The experiences of German social workers working with refugees. *Journal of Social Work*, 21(1), 46-68.
- 32 Fortin, A. (2000). The meaning of 'Protection' in the Refugee Definition. *International Journal of Refugee Law*, 12(4), 548-576.
- 33 FitzGerald, D. S. & Arar, R. (2018). The sociology of refugee migration. *Annual Review of Sociology*, 44(1), 387-406.

- 34 Firth, G. & Mauthe, B. (2013). Refugee law, gender and the concept of personhood. *International Journal of Refugee Law*, 25(3), 470-501.
- 35 European Commission about Temporary Protection Directive (2022). Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/temporary-protection_en
- 36 De Haene L et al (2010) Adult attachment in the context of refugee traumatisation: the impact of organised violence and forced separation on parental states of mind regarding attachment. *Attach Hum Dev* 12(3), 249–264.
- 37 Council Directive (2001) Temporary Protection Directive. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0055&qid=1648223587338>
- 38 Boccagni, P. & Righard, E. (2020). Social work with refugee and displaced populations in Europe: (dis) continuities, dilemmas, developments. *European Journal of Social Work*, 23(3), 375-383.
- 39 Block, A. M., Aizenman, L., Saad, A., Harrison, S., Sloan, A., Vecchio, S. & Wilson, V. (2018). Peer support groups: Evaluating a culturally grounded, strengths-based approach for work with refugees. *Advances in Social Work*, 18(3), 930-948.
- 40 Berc, G. (2019). Croatian experience with the refugee crisis on the Balkan route and possible implications for social work practice and education. *Journal of Human Rights and Social Work*, 4(1), 63-73.

ДОДАТКИ

Додаток А. Гайд анкети

Шановний (на) Респонденте!

Прошу Вас відповісти на запропоновані запитання для того, щоб надати можливість визначити проблеми, з якими Ви зтикалися, та проаналізувати відповідні потреби.

Будь ласка, прочитайте уважно запитання і позначте той варіант, який найбільше відповідає Вашій думці або досвіду, а також факту, з яким Ви зіштовхувались. Якщо запитання потребує відкритої відповіді, будь ласка, висловіть свою думку. Дуже важливо відповісти на всі запитання.

Опитування є анонімним, тому вказувати своє прізвище та ім'я не потрібно.

Дякую за участь у дослідженні!

Блок 1. Соціально-демографічний

1. Ваша стать?

- Чоловік
- Жінка
- Не можу відповісти

2. Ваш вік?

- Менше 18
- 18-45
- 46-65
- 66 і старше

3. Зараз в Ірландії ви перебуваєте разом з:

- чоловіком/дружиною,
- чоловіком/дружиною і дитиною/дітьми
- лише з дитиною (оберіть якщо дитина одна)
- лише з дітьми (оберіть, якщо дітей 2 і більше)

- приїхав (-ла) з сестрою/братом, подругою/другом
- приїхав(-ла) сам/сама
- інше (впишіть свій варіант)

4. Ваш загальний склад сім'ї, з якою Ви перебуваєте на території Ірландії (враховуючи Вас):

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5 і більше

5. Чи маєте Ви домашніх тварин, які прибули з Вами в Ірландію?

- так
- ні

6. Чи маєте Ви статус біженця/тимчасово захисту, або у процесі встановлення статусу? (якщо Ви маєте жовтий лист, тоді Ви маєте статус тимчасового захисту)

- Так, статус біженця (або процес встановлення статусу)
- Так, статус тимчасового захисту (TemporaryProtection)
- Ні, не маю статусу

7. Вкажіть Ваш активний статус:

- Навчаюсь (школа, коледж, інститут, університет)
- Втратив (ла) роботу в Україні і зараз не працюю
- Знайшов(ла) роботу в Ірландії, працюю
- Інше

Блок 2. Здоров'я

1. Оцініть Ваш стан здоров'я на сьогодні (шкала від 1 до 5, де 1 – незадовільний (хворію, почуваю себе дуже погано), а 5 – абсолютно здоровий)
2. Якщо у Вас є діти, оцініть їх стан здоров'я на сьогодні сьогодні (шкала від 1 до 5, де 1 – незадовільний (хворію, почуваю себе дуже погано), а 5 – абсолютно здоровий)
3. Чи маєте Ви вільний та відкритий доступ до медичних послуг?

- так
 - ні
 - важко відповісти
4. Чи користувались Ви чи Ваші діти медичними послугами?
- так
 - ні
5. Чи задоволені Ви медичними послугами, які Вам надаються? Якщо ні, то чому?

Блок 3. Житло

1. Чи перебували/перебуваєте Ви у таборі для біженців?
- Так, перебуваю зараз
 - Так, але вже там не знаходжусь (переселили або самостійно знайшли житло)
 - Ні
 - Інше
2. Якщо Ви перебували у таборі для біженців, опишіть коротко умови, в яких Ви знаходились (наприклад, жили в наметах на розкладних ліжках або кариматах, жили у спортзалі на матрацах тощо)
3. Чи маєте житло зараз?
- Так, живу у кімнаті, будинку, квартирі або готельному номері
 - Так, живу в будинку з ірландцями, які погодились надати житло
 - Ні, не маю житла зараз або живу в таборі для біженців
 - Інше
4. Якщо маєте житло зараз, то Ви його знайшли самі чи Вам його виділила держава?
- Знайшли самі
 - Виділила держава
 - Інше
5. Оцініть рівень задоволення місцем перебування (шкала від 1 до 5, де 1 – дуже незадоволений, а 5 – дуже задоволений)
6. Опишіть труднощі щодо житла, з якими Ви зіткнулись

Блок 4. Емоційні переживання

1. Оцініть Ваш емоційний стан на сьогодні (шкала, де 1 – відчай, депресія, а 10 – задоволення, щастя)
2. Чи потребуєте Ви чи Ваші діти психологічної допомоги?
- Так, я потребую

- Так, моя дитина потребує
 - Ні
 - Важко відповісти
3. Чи звертались Ви або Ваша дитина до психолога після 24 лютого 2022 року?
- Так, я звертався (-лась)
 - Так, моя дитина/діти звертались
 - Ні
4. Чи знаєте, де можна отримати українцям безоплатну психологічну допомогу?
- Так
 - Ні
5. Якщо відповідь «так», то де саме?
6. Чи стикались Ви у Ірландії з негативним відношенням до себе чи інших українців на тлі великої кількості біженців з України? (Ви чи інші відчувати «особливе» відношення до себе, Вам давали зрозуміти, що Вам тут не раді, і що Ви тут чужинець). Опишіть цей досвід, якщо зустрічались з таким.

Блок 5. Освіта

1. Який у Вас рівень володіння англійською мовою?
- Не вивчав (-ла) англійську мову
 - Знаю певний перелік необхідних фраз і слів, але не можу підтримати бесіду англійською
 - Можу підтримати нескладну бесіду англійською
 - Можу висловити свою думку майже на всі теми, не виникає суттєвих труднощів при спілкуванні англійською
 - Вільно володію англійською, на рівні носія мови
2. Чи маєте Ви можливість безоплатно вивчати англійську мову?
- Так
 - Ні
 - Не знаю
 - Інше
3. Якщо у Вас є діти, чи влаштовані вони до школи/коледжу?
- Так
 - Ні
 - Не маю дітей
 - Інше

4. Оцініть рівень задоволеності освітніми послугами (шкала, де 1 – дуже незадоволений, а 5 – дуже задоволений)
5. Чи виникали у Вас труднощі з освітнім процесом? Якщо так, то які? (наприклад, не можу купити шкільну форму, навчальний заклад розташований на далекій відстані від місця проживання, відсутність транспорту тощо)

Блок 6. Робота

1. Чи маєте Ви зараз роботу?
 - Так
 - Ні
2. Чи шукаєте Ви зараз роботу?
 - Так
 - Ні
 - Інше
3. Чи обізнані Ви щодо ознак торгівлі людьми і того, як від цього застерігатись?
 - Так, знаю про це
 - Частково знайомий (-а)
 - Ні, не знаю
4. Чи виникали у Вас труднощі під час пошуку роботи? Якщо так, то які?

Блок 7. Інформованість

1. Чи ознайомлені Ви з вашими правами у Ірландії?
 - Так
 - Ні
2. Чи розумієте Ви обмеження і права, які встановлюються відповідно до Вашого статусу (тимчасовий захист, біженець)?
 - Так
 - Ні
 - Не маю статусу
3. Чи знаєте, які послуги Ви можете отримати і куди за ними звертатись?
4. Ви отримували допомогу під час оформлення документів?
 - Так
 - Ні
5. Чи інформують Вас про ваш статус, місце перебування, термін перебування?
 - Так

- Ні

Блок 8. Інші послуги

1. Чи маєте Ви потребу в гуманітарній допомозі? (одяг, їжа, засоби особистої гігієни, ліки тощо). Якщо так, зазначте, чого саме Вам не вистачає.
2. Оцініть рівень задоволеності отриманими послугами (шкала, де 1 – дуже погано, а 5 – дуже задоволені)
3. Опишіть проблеми, з якими Ви зіткнулись за час перебування у Ірландії
4. Яких послуг Вам не вистачає, аби задовольнити ваші потреби?

Додаток Б. Характеристика вибірки

Таблиця 2.5.2 Характеристика респондентів

№	Стать	Діапазон віку	З ким прибули до Ірландії	Статус	Активний статус
1	Жінка	18-25	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Навчається
2	Жінка	18-25	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Навчається
3	Жінка	26-45	З партнеркою	Тимчасовий захист	Працює
4	Чоловік	26-45	З дружиною і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Працює
5	Жінка	18-25	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Навчається
6	Жінка	18-25	Сама	Тимчасовий захист	Навчається
7	Жінка	18-25	Сама	Тимчасовий захист	Не працює
8	Жінка	46-65	З чоловіком	Тимчасовий захист	Не працює (людина з інвалідністю)
9	Чоловік	26-45	Сама	Тимчасовий захист	Не працює
10	Жінка	26-45	З дитиною та своїми батьками	Статус біженця (або процес встановлення статусу)	Не працює
11	Жінка	26-45	лише з дітьми (2 і більше)	Тимчасовий захист	Навчається
12	Жінка	26-45	лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
13	Жінка	26-45	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
14	Жінка	26-45	Лише з дитиною	Статус біженця (або процес встановлення статусу)	Не працює
15	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює

16	Жінка	26-45	з чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
17	Жінка	26-45	З чоловіком	Тимчасовий захист	Не працює
18	Жінка	26-45	Лише з дитиною	Тимчасовий захист	Працює
19	Жінка	46-65	Сама	Тимчасовий захист	Працює
20	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Відпустка в Україні
21	Жінка	18-25	Мама, брат, тітка, двоюрідний брат	Тимчасовий захист	Не працює
22	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
23	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
24	Жінка	18-25	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Має роботу в Ірландії та Україні, навчається
25	Жінка	18-25	З мамою	Тимчасовий захист	Працює
26	Чоловік	18-25	З дружиною та 2 двоюрідними братами /сестрами	Тимчасовий захист	Не працює
27	Жінка	26-45	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Не працює
28	Жінка	26-45	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Не працює
29	Жінка	26-45	Сама	Тимчасовий захист	Не працює
30	Жінка	26-45	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
31	Жінка	26-45	З чоловіком	Тимчасовий захист	Не працює
32	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
33	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
34	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2	Тимчасовий	Не працює

			і більше)	захист	
35	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Навчається
36	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
37	Чоловік	26-45	З дружиною	Тимчасовий захист	Працює
38	Жінка	26-45	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
39	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
40	Жінка	18-25	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Не працює
41	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
42	Жінка	46-65	Сама	Тимчасовий захист	Не працює
43	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	В декреті
44	Жінка	18-25	З хлопцем	Тимчасовий захист	Не працює
45	Жінка	26-45	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Не працює
46	Чоловік	26-45	З дружиною	Тимчасовий захист	Не працює
47	Жінка	26-45	З дітьми і батьками	Тимчасовий захист	Не працює
48	Жінка	18-25	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Навчається
49	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
50	Жінка	26-45	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
51	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
52	Жінка	18-25	Сама	Тимчасовий захист	Не працює
53	Жінка	26-45	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Не працює

54	Жінка	18-25	Приїхала з батьками	Тимчасовий захист	Навчається
55	Жінка	18-25	Сім'єю	Тимчасовий захист	Працює
56	Жінка	26-45	Сама	Тимчасовий захист	Не працює
57	Жінка	26-45	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Працює
58	Жінка	18-25	Сама	Тимчасовий захист	Навчається
59	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
60	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
61	Жінка	26-45	Сама	Тимчасовий захист	Працює
62	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	В декреті
63	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
64	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Працює
65	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
66	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
67	Жінка	46-65	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Працює
68	Чоловік	26-45	З дружиною	Тимчасовий захист	Не працює
69	Чоловік	46-65	З дружиною	Тимчасовий захист	Не працює
70	Жінка	26-45	З чоловіком	Тимчасовий захист	Не працює
71	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Працює
72	Чоловік	26-45	З дружиною	Тимчасовий захист	Не працює
73	Жінка	18-25	З хлопцем	Тимчасовий захист	Навчається, працює

74	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	В дікреті
75	Жінка	менше 18	З мамою	Тимчасовий захист	Навчається
76	Жінка	46-65	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
77	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Працює
78	Жінка	26-45	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
79	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Працює
80	Жінка	18-25	Сама	Тимчасовий захист	Працює
81	Жінка	26-45	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Не працює
82	Жінка	18-25	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Навчається
83	Жінка	18-25	З мамою і братом	Статус біженця (або процес встановлення статусу)	Не працює
84	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
85	Жінка	18-25	З мамою і братом	Тимчасовий захист	Не працює
86	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
87	Чоловік	46-65	З дружиною і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Працює
88	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
89	Жінка	46-65	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
90	Жінка	18-25	Сама	Тимчасовий захист	Працює
91	Жінка	менше 18	мамою та сестрою	Тимчасовий захист	Навчається
92	Жінка	46-65	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює

93	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
94	Жінка	26-45	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Не працює
95	Жінка	18-25	Сама	Тимчасовий захист	Працює
96	Жінка	менше 18	З мамою	Тимчасовий захист	Працює
97	Жінка	66 і старше	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
98	Жінка	26-45	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
99	Чоловік	46-65	З дружиною і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
100	Жінка	26-45	Сама	Тимчасовий захист	Не працює
101	Жінка	46-65	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
102	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
103	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
104	Жінка	26-45	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
105	Жінка	18-25	З чоловіком	Тимчасовий захист	Працює
106	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
107	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
108	Жінка	26-45	З дитиною та мамою	Тимчасовий захист	Не працює
109	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
110	Жінка	26-45	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
111	Жінка	26-45	лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
112	Жінка	18-25	З чоловіком	Тимчасовий захист	Не працює

113	Жінка	26-45	З дорослою дочкою і з двома племінниками	Тимчасовий захист	Не працює
114	Жінка	26-45	З дитиною (17), мамою, подругою та її сином (17)	Тимчасовий захист	Не працює
115	Жінка	26-45	З сестрою/братом, подругою/другом	Тимчасовий захист	Працює
116	Чоловік	26-45	З дружиною і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює
117	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Працює
118	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
119	Жінка	18-25	З чоловіком	Тимчасовий захист	Працює
120	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
121	Чоловік	46-65	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
122	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
123	Жінка	26-45	З мамою	Тимчасовий захист	Працює
124	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Навчається
125	Жінка	26-45	Лише з дітьми (дітей 2 і більше)	Тимчасовий захист	Не працює
126	Жінка	46-65	Сама	Тимчасовий захист	Працює
127	Жінка	18-25	Приїхала сама, через місяць забрала сім'ю з окупації в Україні	Тимчасовий захист	Не працює
128	Жінка	26-45	З дитиною та мамою	Тимчасовий захист	Не працює
129	Жінка	26-45	Лише з дитиною (дитина одна)	Тимчасовий захист	Не працює
130	Жінка	46-65	З чоловіком і дитиною/дітьми	Тимчасовий захист	Не працює

Додаток В. Оцінка стану здоров'я

Рисунок 3.1.1 Розподіл відповідей на запитання:

«Оцініть Ваш стан здоров'я на сьогодні»

N = 130

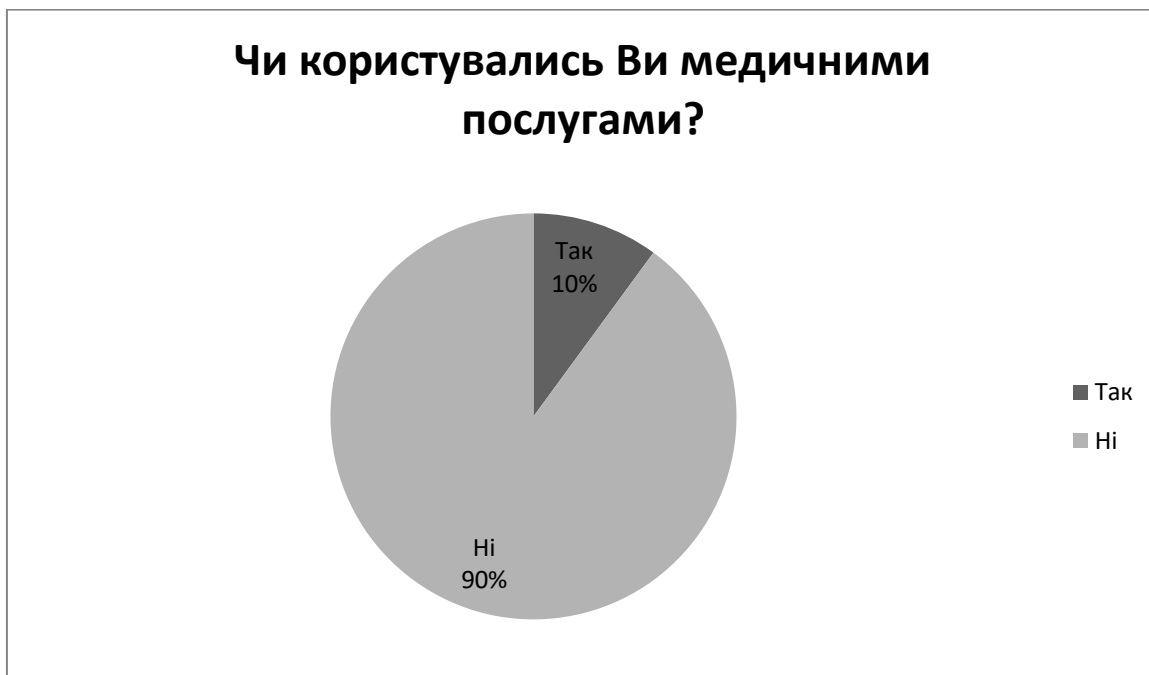
Додаток Г. Медичні послуги

Рисунок 3.1.2 Розподіл відповідей на запитання:

«Чи користувались Ви медичними послугами?»

N = 130

Додаток Д. Оцінка емоційного стану

Рисунок 3.1.3 Розподіл відповідей на запитання:

«Оцініть Ваш емоційний стан»

N = 130

Додаток Е. Психологічна допомога

Чи знаєте де можна отримати безоплатну психологічну допомогу?

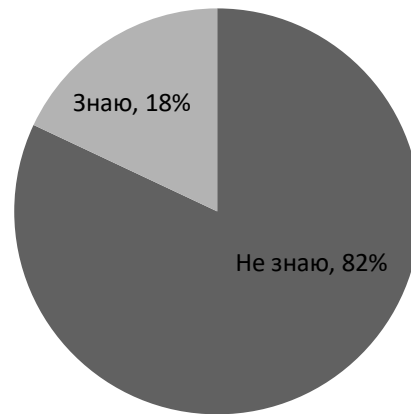

Рисунок 3.1.4 Розподіл відповідей на запитання:

«Чи знаєте де можна отримати безоплатну психологічну допомогу?»

N = 130

Додаток Ж. Потреба в гуманітарній допомозі

Рисунок 3.1.5 Розподіл відповідей на запитання:

«Чи є потреба в гуманітарній допомозі?»

N = 130

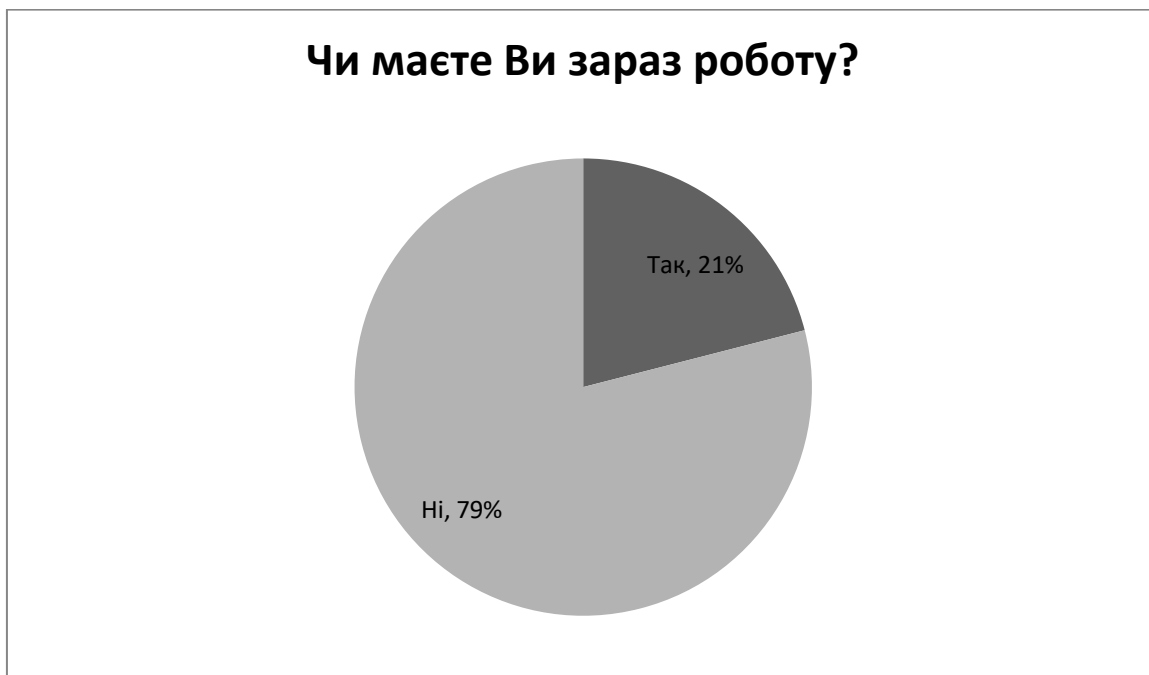
Додаток 3. Наявність роботи

Рисунок 3.2.1 Розподіл відповідей на запитання:

«Чи маєте Ви зараз роботу?»

N = 130

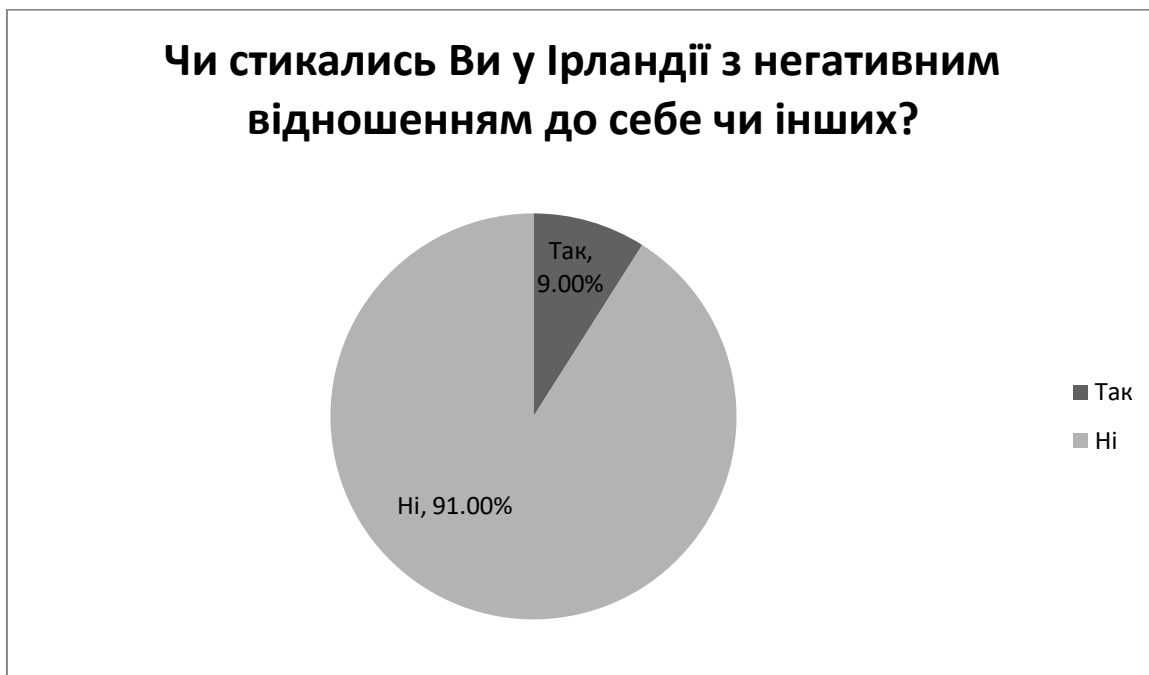
Додаток И. Негативне відношення до себе чи інших

Рисунок 3.2.2 Розподіл відповідей на запитання:

«Чи зустрічались Ви у Ірландії з негативним відношенням до себе чи інших українців на тлі великої кількості біженців з України?»

N = 130

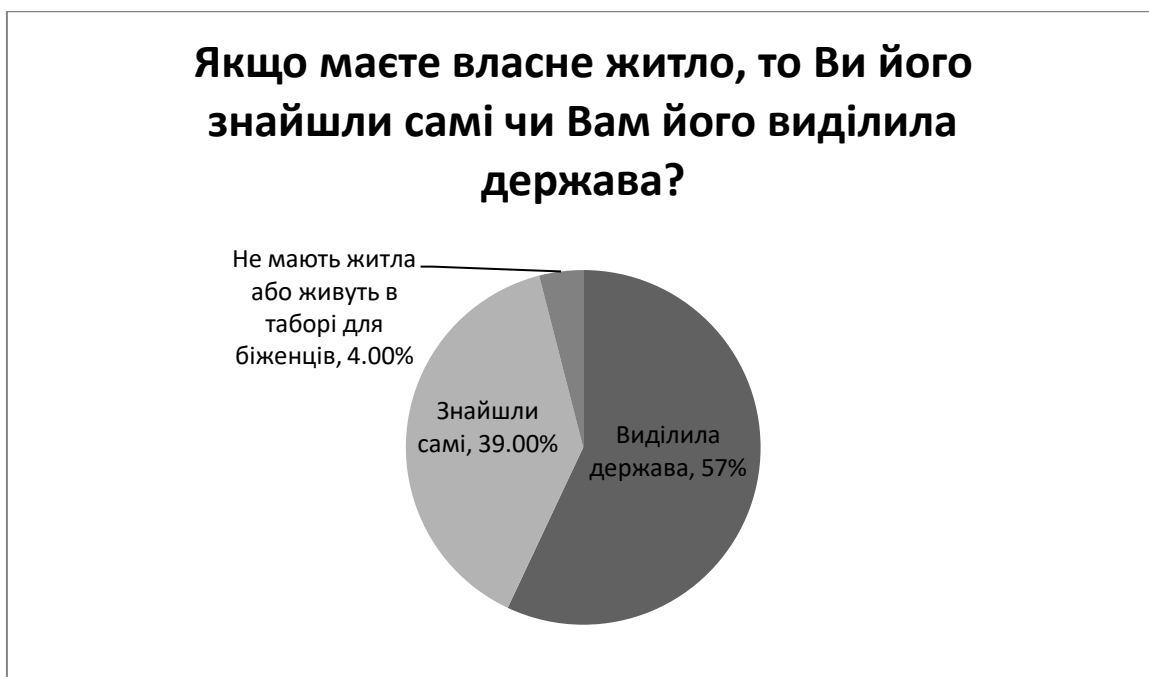
Додаток К. Знайшли житло самі чи виділила держава

Рисунок 3.3.1 Розподіл відповідей на запитання:

«Якщо маєте власне житло, то Ви його знайшли самі чи Вам його виділила держава?»

N = 130

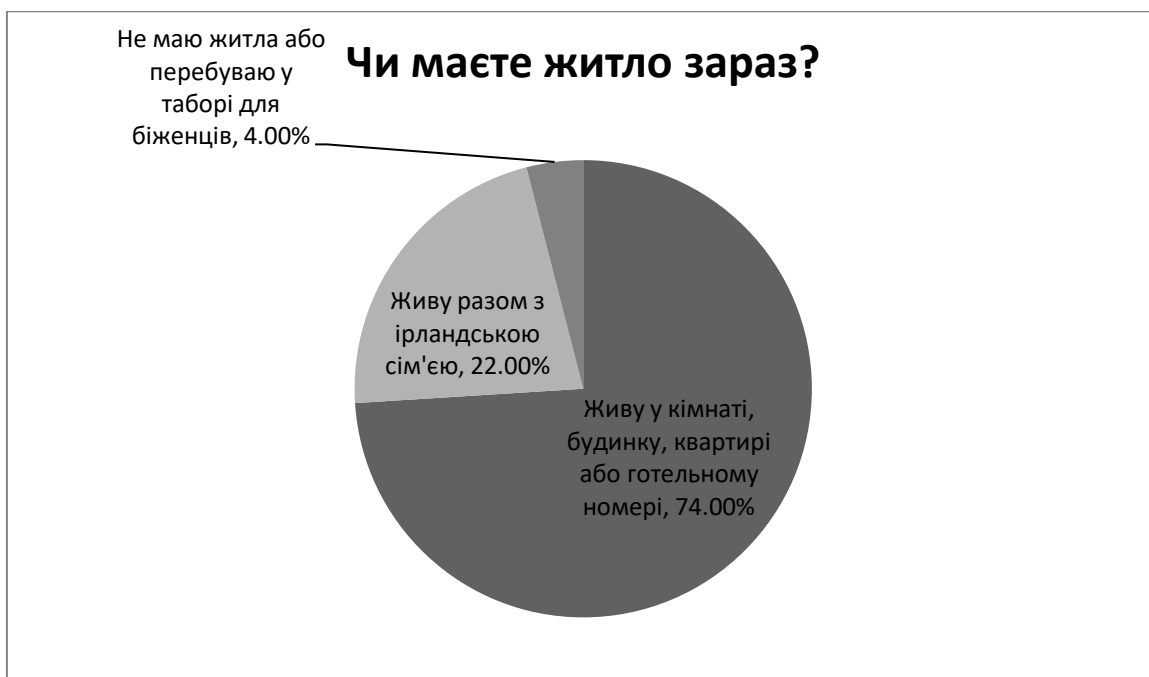
Додаток Л. Наявність житла

Рисунок 3.3.2 Розподіл відповідей на запитання:

«Чи маєте зараз житло?»

N = 130

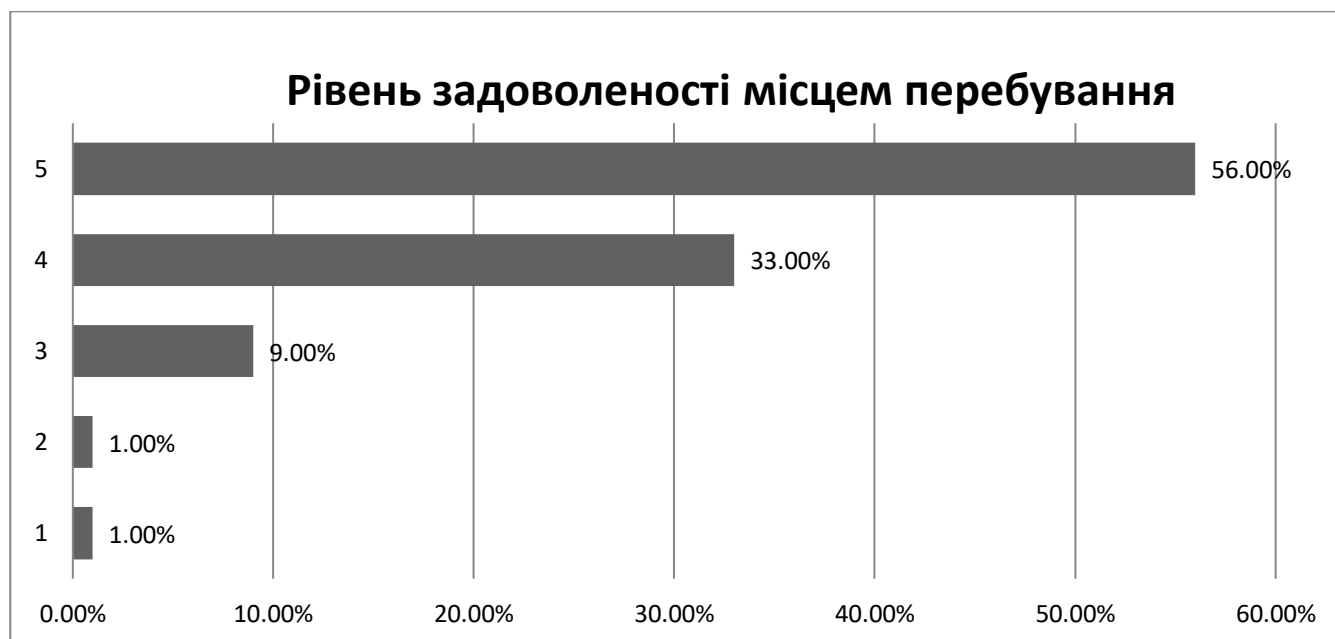
Додаток М. Рівень задоволеності місцем перебування

Рисунок 3.3.3 Розподіл відповідей на запитання:

«Оцініть рівень задоволеності місцем перебування»

N = 130

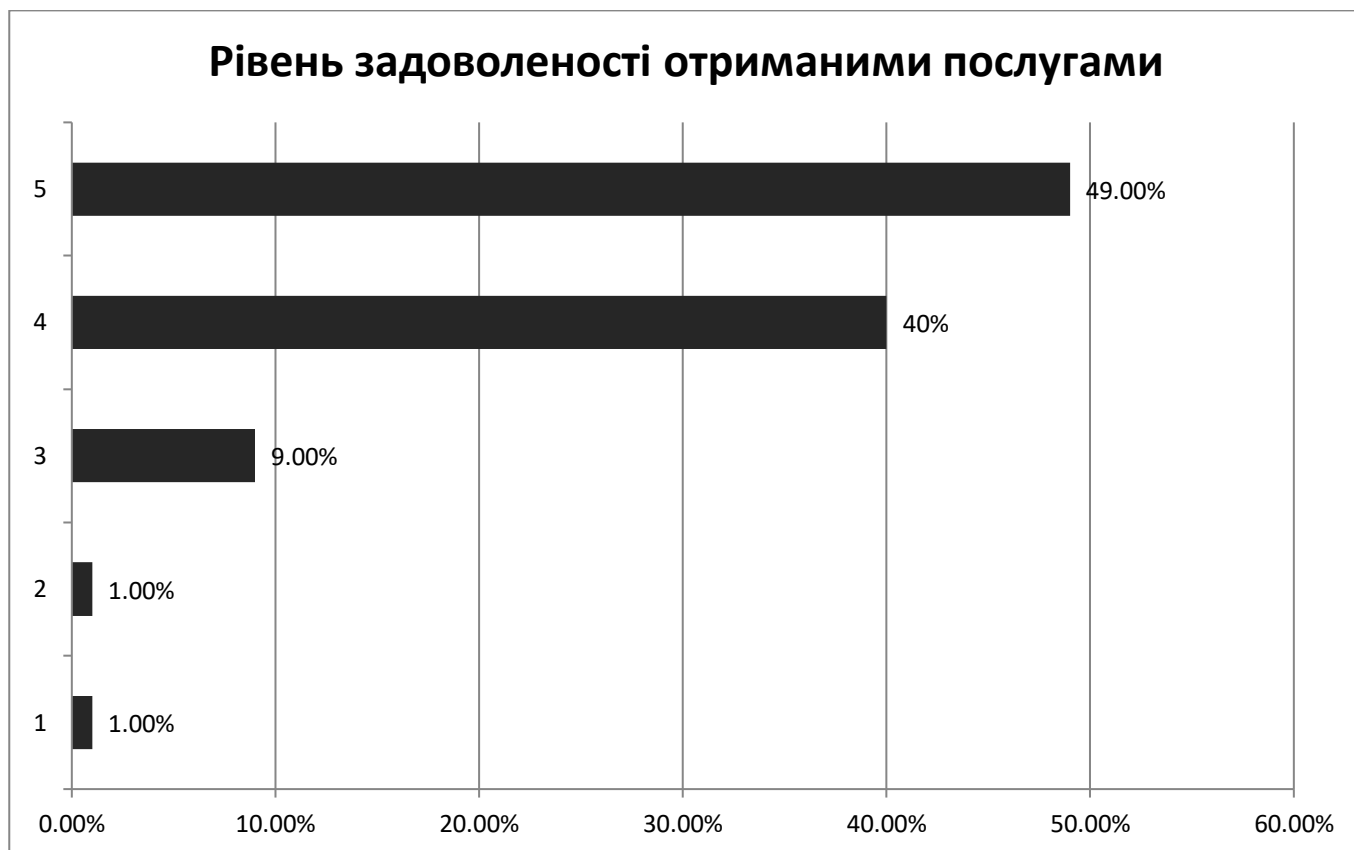
Додаток Н. Рівень задоволеності отриманими послугами

Рисунок 3.3.4 Розподіл відповідей на запитання:

«Оцініть Ваш рівень задоволеності отриманими послугами»

N = 130